

PAROLA

XXVI. évfolyam

A közösségi fejlesztőmunka folyóirata

2017/3. szám

KÖZÖSSÉG
ÉS GAZDASÁG

Swimathon 2017

Tartalom

Közösség és gazdaság <i>Gondolatok a különszám elé</i>	2
A közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezések esélyei Magyarországon	7
Társadalmi hatásmérés eredményei a Közösségi Szociális Szövetkezet 2011-2016 közötti 5 évében.....	23
A pereit InDaHouse Vendégház sikerei és kudarcai	31
Amikor szinte vágni lehetett a civil kurázsit! – Emberek, akik a célt figyelik, nem a rajtot.....	36

PAROLA. Felelős kiadó: Közösségfejlesztők Egyesülete, Kovács Edit elnök

Felelős szerkesztő: Vercseg Ilona

Tördelés: Sain Mátyás

Címlapfotó: SWIMATHON 2017, Szűcs Attila

Észrevételeiket, javaslataikat várjuk a szerkesztőség email címén: kofe@kkapcsolat.hu

Közösség és gazdaság

Gondolatok a különszám elé

Farkas Gabriella

2016 során, a szakmai körökből érkező hírek és információk nyomán, vetődött fel bennem az a kérdés, hogy vajon a közösségi alapokon nyugvó gazdasági kezdeményezések (pl. városi vásárló körök, közösség által támogatott mezőgazdasági kezdeményezések stb.) száma tényleg ilyen látványosan növekszik-e Magyarországon, vagy csak jobban promótálják magukat, láthatóbbakká váltak ezek a kezdeményezések? Merthogy egyre több ilyen láttunk felbukkanni, s megerősödni is. S ha valóban egyre több van belőlük, mi lehet ennek az oka? Növekvő igények? A szervezés professzionalizálódása? S vajon milyen hitek, remények és realitások, esetleg félelmek veszik rá az embereket, akár vásárlóként, akár termelőként, a csatlakozásra?

Erről a viszonylag szűk elméleti mezsgyéről csak egy lépés volt a közösségi alapú gazdaságfejlesztés, helyi gazdaság, társadalmi vállalkozások jóval szélesebb mezejére jutni. 2016 novemberében, éves Közösség konferenciája keretében, a Közösségfejlesztők Egyesülete, az ELTE TáTK Humánökológia, illetve Civil és Közösségi Tanulmányok szakjával karöltve, szakmai tanácskozás szervezett *Mi az, hogy mi? – Közösségi alapú gazdaságfejlesztés jelen időben* címmel. A fenti kérdésfeltevésekből kiindulva a konferenciát az a felismerés (vagy vélekedés) hívta életre, hogy a közösség, közösségi alapú, társadalmi, fenntartható, fejlődés/fejlesztés, helyi, gazdaság, vállalkozás fogalmakról, az ebben a dimenzióban megjelenő kölcsönhatásokról, szinergiákról, lehetőségekről és szükségszerűségekről beszélnünk, gondolkoznunk kell. Elméleti és gyakorlati szinten is teendők vannak, s a többes szám első személy alá ez esetben besoroljuk szinte valamennyi társadalmi és gazdasági fejlesztő szakma képviselőit. A Parola 2017. évi 3., a *Közösség és gazdaság* címet viselő különszáma is e teendők felismerésének jegyében született.

Ha csak azt tekintjük, hogy a fenti fogalmakból hány szókapcsolatot alkothatunk, már fel is vázolunk egy több évtizedes projekt (értsd: gondolkodási, kutatási, elemzési és cselekvési terv) körvonalait. A közösségi (alapú) gazdaságfejlesztés, a közösség

által vezérelt fejlesztés, a fenntartható közösségfejlesztés, a fenntartható fejlődés, a helyi fejlesztés, a helyi gazdaság, a társadalmi vállalkozás, a közösségi vállalkozás fogalma (és még sorolhatnánk a konstrukciókat) végtelen távlatokat nyit a gondolkodásnak, és megszámlálhatatlan lehetőséget és módot ad arra, hogy egy szebb jövő érdekében tegyünk lépéseket. A sokféle fogalom és tartalom mindazonáltal, úgy tűnik, ugyanarról szól: az oly sokszor emlegetett és vágyott élhető és fenntartható világ (vagy legalább Magyarország) megteremtéséről (illetve legyünk reálisak: az ebbe az irányba tett kicsiny lépésekről).

Újat mondani e lapszám keretei között nem tudunk, azonban igyekszünk új konstellációkban végiggondolni az érintett kérdéskört, s mindenkit arra buzdítunk, hogy saját szakterületéhez igazodva maga is gondolja végig a cikkekben, illetve a sorok között felvetett kérdéseket, keressen, olvasson további anyagokat. Bizton állítjuk, hogy érdemes.

Mivel a Parola a közösségfejlesztés szakmai folyóirata, induljunk ki a közösség, illetve a közösségfejlesztés fogalmak köréből. Warren (1957-ből származó), mára már klasszikussá vált elmélete szerint „a közösség az a társadalmi alakzat, amely az alábbi öt funkciónak felel meg:

1. a szocializáció, melyen keresztül a közösség bizonyos értékeket olt tagjaiba;
2. a gazdasági boldogulás funkciója – a közösség megélhetési lehetőséget biztosít tagjainak;
3. társadalmi részvétel, teljesítve a társasági és társadalmi élet iránti általános igényt;
4. társadalmi kontroll, megkövetelve a közösség értékeinek betartását;
5. kölcsönös támogatás, mely folyamat segítségével a közösség tagjai megvalósítják azokat a fe-

ladatokat, melyek túl nagyok ahhoz, hogy egy egyedülálló személy kezelni tudja.”¹

Az idézet önmagáért beszél, magyarázatot nem kíván. Legföljebb a homlokunk borulhat el, miközben elővesszük a képzeletbeli nagyítót, hogy ennek a definíciónak megfelelő közösséget próbáljunk találni kis hazánkban. Mindazonáltal rögzítsük magunk számára azt a gondolatot, hogy szociológiai értelemben valódi közösség csakis ott létezhet, ahol létezik a „hely” (legalább valamilyen szintű) gazdasági autonómiája.

Személyes tapasztalataink alapján tudjuk, hogy üres gyomorral hajlamosak vagyunk más döntéseket hozni, mint jóleső jóllakottságban. Különösen igaz ez, ha a gyomrunk rendszerint üres, pláne, ha gyermekünké az. A fent hivatkozott Közösség konferencia egyik előadásából² megtudhattuk, hogy már Arisztotelész (és az ő nyomán Wilhelm Röpke) is úgy vélte, hogy „csak olyan társadalomban lehetséges demokrácia, ahol az emberek túlnyomó része rendelkezik elegendő anyagi, kulturális és politikai függetlenséggel (nem függ a hatalomtól, nem függ a mások vagyonától, nem függ a munkaadójától)”.³

Úgy vélem, az anyagi/gazdasági függetlenség jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Meggyőződésem, hogy a közösségfejlesztés mint szakma jövője nem kis mértékben attól is függ, hogy a helyi közösségek fenntartható gazdasági fejlesztésének elméletét és gyakorlatát mennyire tudja napi praxisának részévé tenni. Ma, Magyarországon legalábbis, a közösségi alapú gazdaságfejlesztés egy viszonylag elszigetelt és partikuláris szakterülete az általában vett közösségfejlesztésnek. A közösségfejlesztők közül kevesen rendelkeznek a helyi (a közösség szempontjából releváns helyi) gazdasági kezdeményezések fejlesztéséhez szükséges tudással és eszköztárral. Gyanúm szerint ez a terület komoly szakmai befektetések után kiált, ugyanakkor jelentős mértékű megtérülést ígér.

A tavalyi Közösség konferencián Lányi András tolmácsolásában azt is megtudhattuk Wilhelm Röpke-től⁴, hogy szerinte a sikeres civil közösségnek négy kritériuma van: (1) *a személyes képességek*

(ezeken belül kiemelkedően fontos a felháborodásra való képesség és a tisztelet)⁵, (2) *a magántulajdon* (mely emberi léptéket jelent, így a multinacionális magántulajdon semmiképpen nem ide sorolandó), (3) *a kisebb termelési és települési egység megléte* (ami evidens módon ennek szuverenitását jelenti), valamint (4) „*együttműködésre hajlandó, meggyökeresedett és szociálisan beágyazott emberek szilárd közössége*”. Nos, már ránézésre is legalább két olyan kitétel találunk, mely kifejezetten gazdasági szempontokat tükröz, de ha belegondolunk, a személyes képességek megléte vagy hiánya, illetve az együttműködésre való képesség vagy képtelenség is nagyon erős kapcsolódást mutat a gazdasági dimenzióval (akár okként, akár következményként. Érttem ez alatt, például, a 'van – e elég erős gazdaság helyben ahhoz, hogy elegendő család megélhetését biztosítsa ahhoz, hogy legyen helyben óvoda, iskola, melyek biztosítják a helyi gazdaság fenntartásához szükséges népesség és tudás újratermelődését' gondolatmenetet.)

Azonban a helyi/közösségi gazdaság fejlesztése követelményének megfogalmazásával még nem mondtunk eleget. Nem tudok jobb szót, ezért a némileg már elcsépelet fogalmat használom: fenntartható. A fejlődés fogalmát nem használnám, részben mert a ma szokásos értelemben vett fejlődést nem tartom szükségesnek a fenntartható helyi gazdaság fogalomkörében, részben pedig mert túl messzire vezetne; azonban az, hogy az adott helyi, a közösség tagjai jó részének megélhetést nyújtó gazdaság ökológiailag⁶ fenntartható legyen, evidens követelmény (amit sajnos mégis külön hangsúlyoznunk kell).

Különszámunkba nem vettük át, de kiemelt hangsúllyal szeretném minden, a téma iránt érdeklődő olvasó figyelmébe ajánlani Sabine U O'Hara *A társadalmi sokféleség tisztelete* c. írását⁷. Az ökológiai szemléletmód alapján mozgó szerző meggyőző módon ecseteli a biológiai és a társadalmi diverzitás csökkenésének folyamatát, illetve az ezzel járó veszteségeket és veszélyeket. A biológiai sokféleség eltűnése Földünk élővilágának (és benne persze az ember) sebezhetőségét, a társadalmi sokféleség

¹ Vercseg Ilona: Közösségfejlesztő leckék kezdőknek és haladóknak. 2004, Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest. 9. o.

² Lányi András: *Mi az, hogy mi?*

³ Az előadás írásban megjelent: Civil Szemle, 2016/4. sz.

⁴ Wilhelm Röpke: A harmadik út. 1943, Aurora Könyvkiadó

⁵ Társak, elvek (vagy akár a természet) tisztelete, s felháborodás ezek megsértése láttán.

⁶ Írásomban szinonimaként használom a fenntartható és az ökológiailag fenntartható fogalmát.

⁷ In: Pataki György -Takács-Sánta András (szerk.): Természet és gazdaság. Ökológiai közgazdaságtan szöveggyűjtemény. 2004, Typotex Kiadó, Budapest. 75 -104. o.

(értsd: a lokális közösségek és a hozzájuk kötődő lokális gazdasági rendszerek) eltűnése társadalmi (és egyéni) sebezhetőségünket növeli. A szerző szemléletes módon ad elméleti levezetést arról, hogy a neoklasszikus közgazdaságtan hogyan hagyja figyelmen kívül (számúzi saját gondolkodási és cselekvési rendszeréből) az ökológiai (környezeti, egyensúlyi stb.) szempontokat, miközben az egész rendszer alfájává és omegájává a piaci tevékenységet, illetve a piaci megtérülést teszi. Ennek a folyamatnak a konkrét, saját bőrünkön tapasztalható eredményeiről olvashatunk megrázó adatokat és összefüggéseket *Kajner Péter A közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezések esélyei Magyarországon* című cikkében.

Idézett cikkében O'Hara (részben más szerzőkre hivatkozva) azt állítja, hogy a biológiai sokféleség kritériumai a következők: *kontextus, részvétel, hely, határok és időbeliség*. Közösségfejlesztők számára, úgy vélem, első pillantásra is sokat mondó lista. Ha elfogadjuk azt az érvelést, hogy márpedig a biológiai és a gazdasági/társadalmi rendszerek struktúrája és működése között vannak releváns (nem konstruált) párhuzamok, anélkül, hogy a részletekben elmerülnénk, érdemes végiggondolni, hogy ezek a fogalmak mit jelentenek, milyen jelentőséggel bírnak egy helyi társadalmi és annak részeként a lokális gazdasági rendszer vonatkozásában. Mi történik, ha a kritériumok közül akár csak egy is sérül vagy hiányzik? Hogyan tudjuk ezt a kritériumrendszer párhuzamba állítani és összehangolni Röpkének a sikeres civil vagy helyi közösségekkel kapcsolatban, fentebb idézett négyes szempontrendszerével?

S hogy az elmélet mellett a praxisnak is adózunk, itt utalnék egy jóval egyszerűbb, és inkább a gyakorlat, mint az elmélet által megalapozott hármas szempontrendszerre. A Floridai Egyetem kutatói (M. E. Swisher és K. N. Monaghan)⁸ szerint egy fenntartható közösség kritériumai a következők:

Környezetileg stabil: a döntéshozatal elsődleges szempontja a népesség-növekedés és a fejlődés természeti erőforrásokra és a környezetre gyakorolt hatásainak csökkentése.

Gazdaságilag produktív: a közösség tagjai helyi tőkebefektetéseket eszközölnek, ami fenntartja a

helyi humán és természeti erőforrásokat, és megfelelő megtérülést biztosít a befektetéseknek.

Társadalmilag igazságos: Az erőforrásokhoz és a döntéshozatali folyamatokhoz való egyenlő hozzáférés elősegíti a közösség különböző szegmenseiben keletkező pozitívumok elosztását.

Ez a hármas szempontrendszer, és főként a kritériumok rövid definíciója persze számunkra nagyon amerikai, tekinthetjük azonban egyfajta ideáltípusnak. És ha ekként elfogadjuk, nem tudjuk nem észrevenni, hogy az explicit gazdasági kitétel mellett a másik két fő kritérium is fontos gazdasági jellegű szempontokat rejt (a növekedés határainak meghatározása, az erőforrásokkal való felelős gazdálkodás, a közösség bevételeinek elosztása stb.). Ismét megfogalmazhatjuk tehát azt a konklúziót, hogy amennyiben közösségfejlesztésről beszélünk, nem elég demokráciára nevelésről, állampolgári képessé tételről, helyi párbeszédéről gondolkodnunk: amennyiben hosszabb távon stabilizálódó, fenntartható közösségben gondolkodunk, nem kerülhető el a holisztikus szemléletmód alkalmazása, és az ökológiai, illetve gazdasági szempontok ismerete és figyelembe vétele. Nagy kérdés, hogy ha ezt a gondolatmenetet elfogadjuk, akkor a helyi fejlesztés – közösségfejlesztés – közösségszervezés triumvirátusban a közösségfejlesztés hogyan tudja pozícionálni magát; a kérdés megválaszolása azonban (szerencsére) nem feladata ennek az írásnak.

Az idézett amerikai írás címe: *Sustainable Community Development*. Ez a kifejezés egyre gyakrabban tűnik fel az angol nyelvű szakirodalomban, ezért el kell gondolkoznunk arról, mit is jelent valójában, jelent-e valamit valójában. Amennyiben fenntartható közösségfejlesztésnek fordítjuk, szerény véleményem szerint egy l'art pour l'art fogalommal találjuk magunkat szemben. Közösségfejlesztés-e az, ami nem fenntartható vagy legalábbis nem törekszik erre? Ebben a szókapcsolatban egyáltalán milyen jelentéstartalmat lehet a fenntartható jelző mögé gondolni? Úgy vélem, hogy mivel a fenntartható jelző értelmezése korántsem egyértelmű, a *sustainable community development* kifejezésnek kizárólag akkor van valódi, értelmezhető és értelmes tartalma, ha ökológiai szemléletű fejlesztést értünk alatta, s ekként fordítjuk. S ha ez így van, visszaérkeztünk O'Hara írásához és mondanójához. Úgy tűnik, a XXI. században minden értelmes út az ökológiai gondolatkörbe vezet...

De mi a helyzet a közösségfejlesztés háza táján? Van-e valódi tere és súlya az ökológiai (holisztikus, környezeti és gazdasági szempontokat is figyelem-

⁸ M. E. Swisher and K. N. Monaghan: Sustainable Community Development. <http://edis.ifas.ufl.edu/cd021> (Letöltve: 2017. augusztus)

be vevő) elméleti és gyakorlati tevékenységeknek? Mint említettem, személyes tapasztalataim azt mondatják velem, hogy a hazai terep (akár az elmélet, akár a gyakorlat terén), hogy úgy mondjam, sok kiaknázatlan lehetőséget rejt még. S mi a helyzet nemzetközi szinten?

Az *International Association of Community Development* (IACD), mely egy globális szakmai szervezet, az elmúlt év során, többek között a közösségfejlesztés európai hálózatának (EuCDN) 2016 áprilisában Budapesten tartott vezetőségi találkozóján, valamint a *Practice Insights* című szakmai folyóirat 6. számában behatóan foglalkozott az ENSZ 2016-ban elfogadott fenntartható fejlődés célrendszerével.⁹ Ha elolvassuk a 17 célt, nehezen tudunk nem egyetérteni velük. Mindazonáltal túl azon, hogy az egyes célok egy-kétszavas definíciójának kibontásában találhatunk hiányosságokat, közösségfejlesztői szemmel nem tudjuk nem észrevenni azt az űrt, melyet Charlie McConnell, az IACD volt elnöke, jelenleg tanácsadója és a folyóirat szerkesztője így fogalmaz meg: *„Számunkra a demokrácia egy olyan politikai kultúrát jelent, melyben mélyen beágyazottak a részvételi jogok és felelősségek. A mi szemünkkel nézve ezért abszurdnak tűnik, hogy amikor a világ országai a történelem során először összeültek, hogy megalkossák egy egyenlőbb és fenntartható jövő kialakításának forgatókönyvét, az ENSZ Fenntarthatósági Célkitűzései között nem szerepel az embereknek az az igénye és joga, hogy demokratikus módon részt vegyenek a célok megvalósításához szükséges döntések meghozatalában, a cselekvések kivitelezésében. Oka van annak, hogy nem illesztettek be egy, a demokrácia erősítéséhez és az állampolgári részvételhez kapcsolódó tizennyolcadik célt. Egy ilyen cél egyszerűen nem kapta volna meg valamennyi ENSZ-tagállam támogatását.”* De akkor mit is jelent, például a 11. cél: *Fenntartható városok és közösségek?* Mit is értünk fenntartható alatt? Gazdasági fejlődés (8. cél) igen, részvétel nem? Mit szólna ehhez Arisztotelész?

De nézzünk körül az európai közösségfejlesztés saját háza táján. A szervezet 2013-14-ben dolgozta ki a közösségfejlesztés európai keretrendszerét.¹⁰

⁹ <http://www.iacdglobal.org/2017/01/25/practice-insights-6/> (Letöltve: 2017. augusztus)

¹⁰

http://www.kka.hu/_062568cf006c1954.nsf/0/e84e4d682fee8b68c1257dc20070f3cf?OpenDocument&Highlight=0,keretrendszer

Bevezető részében a dokumentum említi ugyan a környezeti és gazdasági válságot mint a közösségeket érintő, eléjük kihívásokat állító tényezőt, a célok, folyamatok, módszerek és eredmények tételes felsorolásában azonban nem találkozunk a HELYI közösség GAZDASÁGI jellegű megerősítésére vonatkozó kitételekkel vagy akár csak utalásokkal. Nagyon tiszteletreméltó kereteket állít fel a dokumentum a klasszikus értelemben vett képesség tétel, az egyéni és közösségi részvétel általános értékrendet tükröző cél- és eszközrendszerének tekintetében, hangsúlyozva az érdekvédelmi, az esélyegyenlőségi és transzparencia szempontokat, azonban nem látjuk nyomát a, mondjuk így, konzervatív vagy tradicionális, lokális közösségek ökológiai, gazdasági megerősítésére és megtartására irányuló gondolatoknak.

Mondhatnánk, a két nemzetközi dokumentum szerencsésen kiegészíti egymást: ami hiányzik az egyikből, megvan a másikban. De, sajnos, kevésbé optimista értelmezése is van ennek a jelenségnek...

S hogy tovább bonyolítsam a helyzetet, még egy szílat szövök a történetbe. Már a tavalyi konferencia szervezése kapcsán tényszerűen bebizonyosodott, hogy ha közösségi, közösségi alapú gazdaságfejlesztésről szeretnénk gondolkodni, beszélgetni, nem tudjuk kikerülni a társadalmi vállalkozások, illetve a nem közösség által kezdeményezett, de a közösség gazdasági stabilitását erősítő, többnyire felelősen gondolkozó kistelepülési polgármesterek által indított kezdeményezések kérdését. Ezen a ponton némi fogalom-, illetve definíciós zavarba botolhatunk. Mert amikor azt olvassuk, például, hogy *„A közösségi gazdaságfejlesztésben tevékenykedő szervezetek célja a helyi gazdaság fejlesztése a célcsoport attitűdváltozásán, a társadalmi kohézió fenntartásán keresztül”*¹¹, akkor felvetődik a kérdés: a közösség ebben az esetben vajon alanya vagy tárgya a helyi gazdaságfejlesztési folyamatnak? S amennyiben tárgya, helyes-e vajon közösségi folyamatról beszélni?

Ugyanakkor annak ellenére, hogy a szigorú értelemben vett közösségfejlesztői szempontrendszer a társadalmi vállalkozás fogalmát saját értelmezési keretein kívülre utasítja, s ugyanezt teszi a nem közösség által kezdeményezett lokális gazda-

¹¹ Frey Mária (szerk.): *Szociális gazdaság kézikönyv*. 2007, OFA, Budapest. Idézi: Keller Judit – Rácz Katalin – Váradi Monika Mária: *Közösségi gazdaságfejlesztés a vidéki Magyarországon*. In.: Kovács Katalin (szerk.): *Földből élők. Polarizáció a magyar vidéken*. 207. o.

sági kezdeményezésekkel, azok mégis teret követelnek maguknak a közösség fogalomkörén belül. Kajner Péter írásában (és az írás által hivatkozott több más szakirodalmi anyagban), többek között, olyan egyáltalán nem a helyi közösség által kezdeményezett, önmagát célkitűzései miatt mégis közösségiként definiáló kezdeményezésről (és az azok létrejöttét kikényszerítő körülményekről) olvashatunk, melyek szigorúan nézve nem férnek bele a közösségi gazdaságfejlesztés fogalomkörébe. De akkor hogyan értelmezzük őket, elméleti síkon mit kezdünk velük?

Hasonlóképpen: mit kezdünk azzal a jelenséggel, hogy a Közösségi Szociális Szövetkezet adománybolt-hálózata (ld. jelen lapszám: Németh László *Társadalmi hatásmérés eredményei a Közösségi Szociális Szövetkezet 2011-2016 közötti 5 évében* című írása), mely egyértelműen társadalmi vállalkozásként definiálja önmagát, olyan közösségi célokat fogalmaz meg saját maga számára és olyan közösségi módszertant használ, mely egy közösségfejlesztő programnak is becsületére válna?

Vajon egy gazdasági típusú kezdeményezés esetében hogyan nyer értelmet a közösségi jelző? Céltételezésében? A kezdeményező személyében? Módszertanában? Azt gondolom, hogy ennek

végiggondolása nem a definícióalkotás igénye miatt és nem önmagában fontos, hanem azért, hogy észrevegyük és kiaknázzuk azokat a szinergiákat, melyeket ezek a kezdeményezések és a hozzájuk kapcsolódó szakemberek, illetve közösségek létrehozhatnak vagy létrehozhatnak.

A fogalmak és definíciók mellett persze ott van a verejtékes valóság is. Benkő Fruzsina egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kis faluba viszi el az olvasót, s mutatja meg nekünk egy a lehetetlennel határos vállalkozás történetét, vagy legalábbis a történet elejét. Hogy is néz ki az, ha valaki a mai Magyarországon egyszer csak a fejébe veszi, hogy „másképp” fog szociális szolgáltatást nyújtani a rászorulóknak, s ennek a (helyi) gazdasági hátterét is megpróbálja kiépíteni?

farkasgabi@kkapcsolat.hu

A tematikus számhoz – a felsoroltakon kívül – szervesen kapcsolódik egy nyári közösségi ügy és esemény, a SWIMATHON 2017, amelynek közösségi és gazdasági vonatkozása is jelentős. A szám végén örömmel közöljük a megvalósítók beszámolóját. *A szerk.*

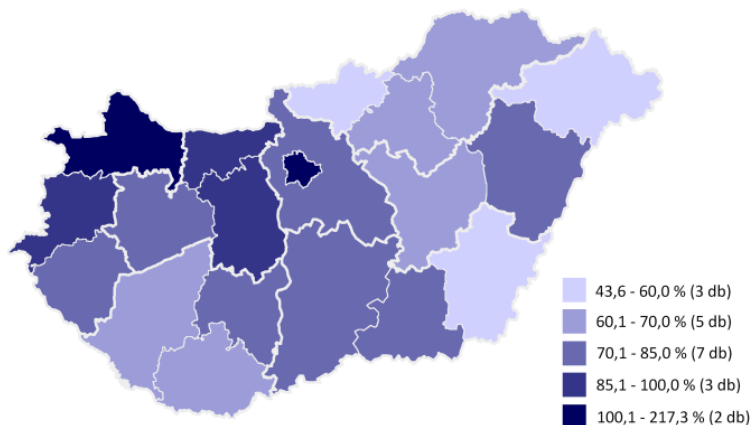
A közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezések esélyei Magyarországon

Kajner Péter

Globalizált gazdaság – fokozódó területi egyenlőtlenségek

Gazdasági trendek

Magyarország a rendszerváltás után gyors ütemben tagozódott be a globális gazdaság vérkeringésébe. A sokszerű átalakulás a gazdasági értékteremtésben megváltoztatta az iparágak súlyát, a munkanélküliség emelkedett, különösen a kezdeti időszakban. Az elmúlt negyedszázadban lezajlott gazdasági és társadalmi folyamatok teljesen átforgalmazták hazánkat.

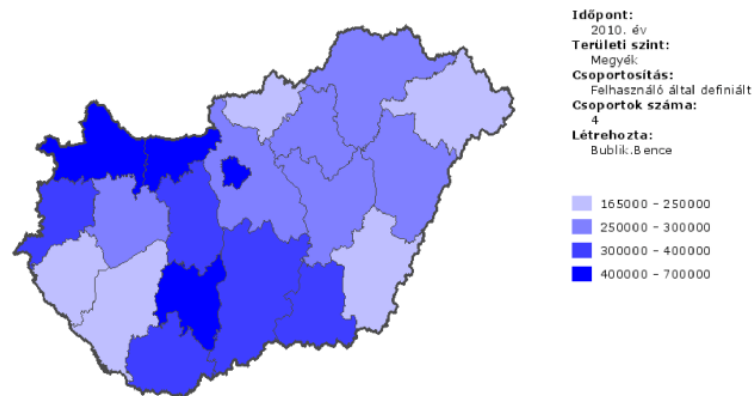

Egy főre jutó bruttó hazai termék az országos átlag százalékában, 2012. Forrás: KSH (2016a)

A gazdasági értéktermelés térszerkezetének alapvető vonása a főváros kiugróan kedvező helyzete. 2010-ben az egy főre jutó bruttó hazai össztermék Budapesten majdnem kétszer akkora volt, mint Győr-Moson-Sopron megyében és csak e két területi egység GDP-je volt magasabb az országos átlagnál. Gazdasági értelemben a rendszerváltozás nyertesei az észak-dunántúli és a főváros környéki területek. A feldolgozóipar észak-dunántúli fellegvái (Győr-Moson-Sopron, Fejér, Vas és Zala) mellett Pest megye előnye kimagasló (Tóth et al., 2013, p. 16; Tóth et al., 2014, p.7). A nagy autógyárak (Győr, Komárom, Kecskemét) az ipari termelés motorjai, melyre komoly beszállítói kör fűződött fel néhány nagyobb, valamint számos kis- és közepes céggel.

Ugyanakkor ez a struktúra rendkívül kitett a világgpiaci konjunktúra-ingadozásoknak.

A régiók között „konvergencia-klubok” alakultak ki: Közép-Magyarország külön egységet képez kiugró értékeivel és dinamikus növekedésével. A hazai GDP csaknem felét Közép-Magyarország adja. A Nyugat-Dunántúl és a felzárkózó Közép-Dunántúl is a relatíve jobb helyzetbe tartozó területek közé tartozik. A maradék négy régió növekedése azonban az országos átlagtól elmarad. Gazdasági értelemben leszakadó csoportot alkotnak a Dél-Dunántúli, Észak-Magyarországi, Észak-Alföldi, Dél-Alföldi régiók. (Tóth et al., 2013, p. 16)

A beruházások egy főre jutó teljesítményértéke (Ft), 2010. Adatok forrása: KSH Stadat - 2012.11.23; Forrás: Tóth et al. (2013), p.25

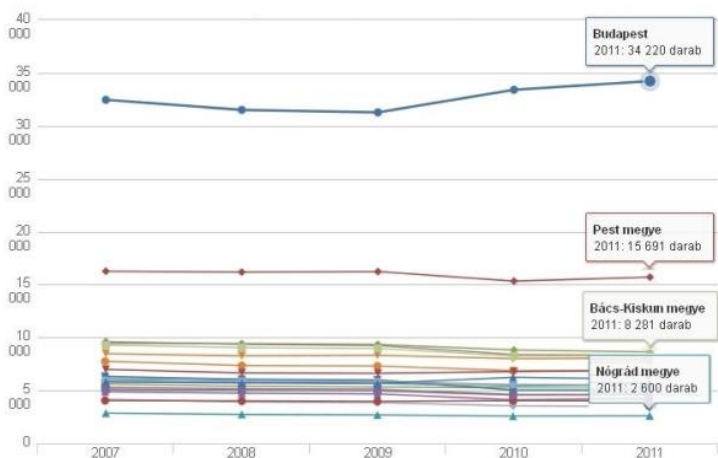
A tőkebefektetések a rendszerváltás után a fejlettségi infrastruktúrával rendelkező, jó földrajzi helyzetben lévő térségekbe irányultak: elsősorban a nyugati, észak-nyugati és központi régiókba. Az elmaradottabb térségek forráshiánya a kezdetektől fogva állandó, tőkeerős befektetők a keleti ország-részben ritkábbak. A befektetések koncentrálódása a fejlettebb térségekbe nem csak a jelent határozza meg, de a jövőre nézve azt is jelenti, hogy a leszakadó térségek hátránya állandósul vagy fokozódik. A centralizált gyorsforgalmi-úthálózat fejlesztések sem a leszakadó térségek hátrányát csökkentették, hanem a főváros elszívó hatását erősítették, azaz a

területi különbségeket növelték. (Tóth et al., 2013, p.25, p.16)

A területi egyenlőtlenség nem csak a megyék, régiók esetében figyelhető meg, hanem ennél alacsonyabb területi egységeknél is. Így pl. a járási szinten is nagy különbségek lehetnek egy központi helyzetben lévő nagyváros gazdasági ereje, tőkevonzó képessége és a környező kisebb települések között. Gyakoriak a példák arra – különösen a keleti országrészben –, hogy egy fejlettebb nagyvárost leszakadó falvak vesznek körbe, így a járási átlagok is elfedik a falvak tényleges helyzetét.

A kereskedelem koncentrálódása

A gazdasági erő koncentrálódásának egyik mutatója a kereskedelem koncentrációja is. A boltok térbeli elhelyezkedése is jelzi Budapest elsőprő gazdasági erejét. A legnagyobb vásárlóerejű fővárosban a Pest megyei boltok számának több mint a dupláját találjuk, a harmadik helyen szereplő Bács-Kiskun értékének több mint négyszeresét. A válság a kereskedelemben (is) növelte a koncentrációt: míg 2007-ben a boltok 19 százaléka működött Budapesten, addig 2011-ben már 22%.

Koncentrálódó kereskedelem. Forrás: Szentkirályi (2013), KSH település-statisztika alapján.

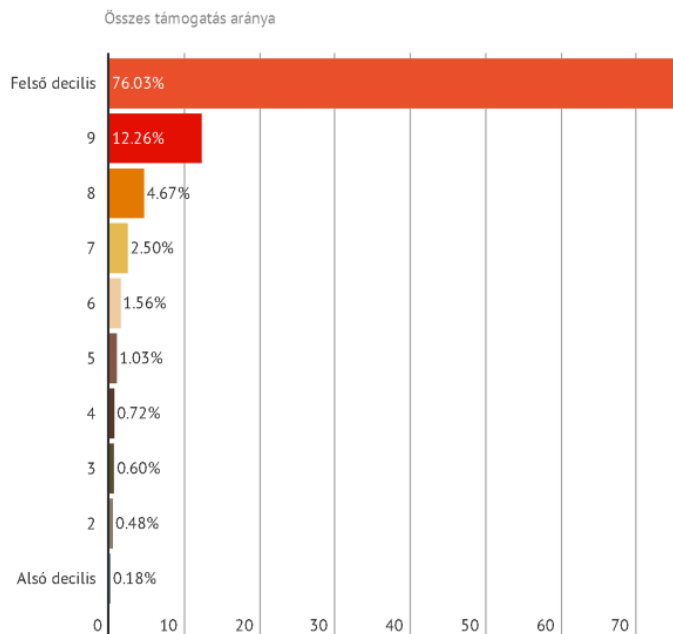
Agrártámogatások centralizációja

A 2004-es európai uniós csatlakozást követően új támogatási források nyíltak meg. Ezek sok esetben azonban a korábbi nemzeti forrásokat váltották ki. A legtöbb területen közpénzből támogatott fejlesztések a csatlakozás óta csak EU-s társfinanszírozással valósultak meg, a nemzeti források a szükséges önerő mértékére estek vissza. Összességében azonban a közösségi források jóval alatta maradtak a piaciaknak. Nem sikerült ezek által a leszakadó

területek hátrányát érdemben enyhíteni, az ország fejlettségi tércéjét átrajzolni.

Maguk a támogatások is jobbra a területi, illetve a gazdasági szereplők közötti különbségeket erősítették. A nagyobb gazdasági erővel bíró, információkhoz, pályázatírói infrastruktúrához jobban hozzáférő és nem utolsó sorban jobb politikai kapcsolatokkal rendelkező nagyüzemi, nagygazdálkodói kör a fejlesztési támogatásokból is aránytalanul nagy részt tudott kihalászni. Így a támogatások gyakorta a szándékolt hatással ellentétesen a jobb helyzetben lévőket erősítették és a rosszabb helyzetben lévőket még hátrányosabb helyzetbe hozták.

A számos példa közül itt az agrártámogatásokat emeljük ki. Az elemzések azt mutatják, hogy a fejlesztési, illetve területalapú támogatások terén is a legtöbb támogatást elnyerő felső tized (decilis) kapta 2015-ben az agrártámogatások 76%-át. Ezzel szemben a legkevesebb támogatáshoz jutott alsó tized a kiosztott összeg mindössze 0,18%-ához jutott. A 2010-2014 közötti időszakban a felső tized részesedése 70 és 80% között változott. A mélyebb elemzések arra utalnak, hogy a kedvezményezett köre csak lassan változik, de a befektetői csoportok támogatásain is érzékelhető, hogy a politika éppen preferálja őket vagy sem. (K Blog, 2016)

A felső 10% részesedése az agrártámogatásokból
Forrás: K Blog (2016)

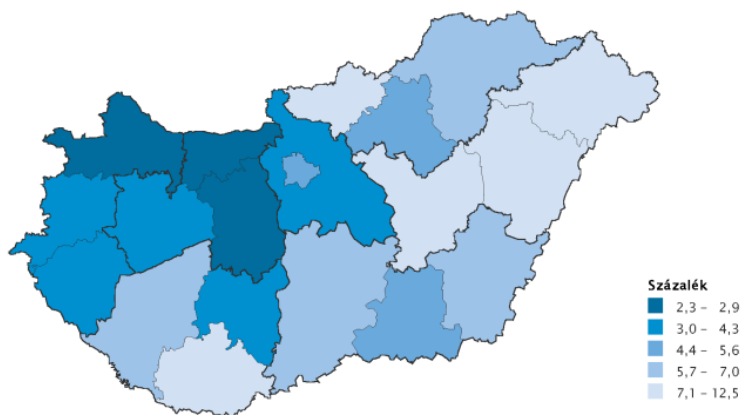

A 2010-et megelőző időszakra kevesebb számszerű, mélységi elemzés áll rendelkezésre, azonban a támogatási rendszer centralizáltsága – a nagy szereplők támogatás-(f)elszívó képessége – itt is markánsan tetten érhető. (Hungarikum, 2010)

A tartós munkanélküliség a rendszerváltásig lényegében ismeretlen volt, a 90-es évek első éveiben viszont gyorsan tömeges méretet öltött. Mélypontját 1996-ban érte el, amikor az aktív korú népesség mindössze 52%-a volt foglalkoztatott. A tartós munkanélküliség mértéke a közmunkaprogram kiterjesztésével statisztikailag csökkent, 2014-re a foglalkoztatottak száma 4,1 millió főre, az aktív korúak 61,8%-ára növekedett. (Kajner-Jakubinyi, 2015, p.49-50) A közmunka programokból azonban a nyílt munkaerőpiacra kerülés aránya rendkívül gyenge, mindössze 13%-os (Cseres-Gergely, Molnár, 2015, p. 144). Az elemzések azt mutatják, hogy a közmunkaprogramba kerülők köre többé-kevésbé állandósul, ebből a helyzetből hasonlóan nehéz kiszabadulni, mint a tartós munkanélküliségből. Az ország egyes területei között nagy különbségek láthatók a munkához jutás esélye vonatkozásában. Ezt a közfoglalkoztatás csak átmenetileg csökkentette (Bakó-Lakatos, 2015, p.25).

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 2016. augusztus-október között a munkanélküliség 4,7 százalékra csökkent, ami 1992 óta nem volt ennyire alacsony. A gazdasági folyamatok, a 2010 óta hangsúlyossá vált közmunka program hatásai mellett érdemes azonban azt is látni, hogy demográfiai okok miatt közben csökken a gazdaságilag aktív népesség. Szintén ebben az időszakban gyorsul fel az európai unió országai felé a munkaerő elvándorlása. Utóbbi tényezők is vezettek oda, hogy egyre több a hiányszakma. Nem csak informatikust, de vízvezeték-szerelőt, péket, felszolgálót, bolti eladót, takarítót is egyre nehezebb találni egyes területeken. Az agráriumban kellő tudással rendelkező, megbízható munkaerőt idénymunkára is egyre nehezebb felvenni.

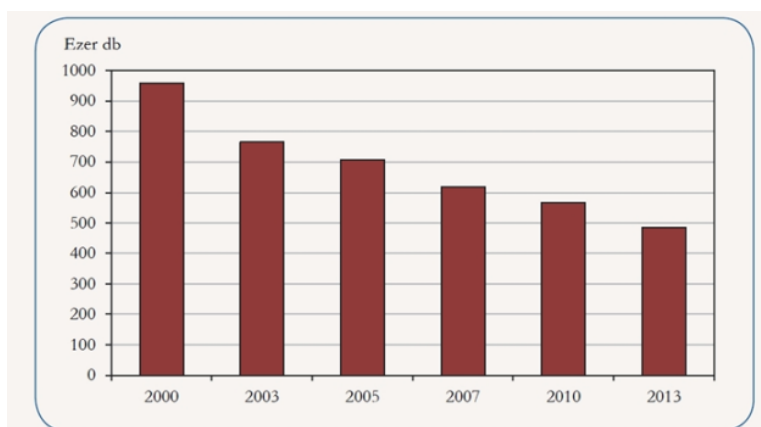
A munkanélküliség csökkenése mellett azonban, ha a területi eloszlást nézzük meg, itt is egyértelműen kirajzolódnak a „konvergencia-klubok”: a jobb helyzetben lévő nyugati megyék és a középső ország rész, valamint a leszakadó dél-nyugati és keleti megyék.

Munkanélküliségi ráta 2016. II. negyedév
A munkaerő-felmérés 15-74 éves népességre vonatkozó adatai alapján. Forrás: KSH (2016b)

Gazdálkodók számának csökkenése

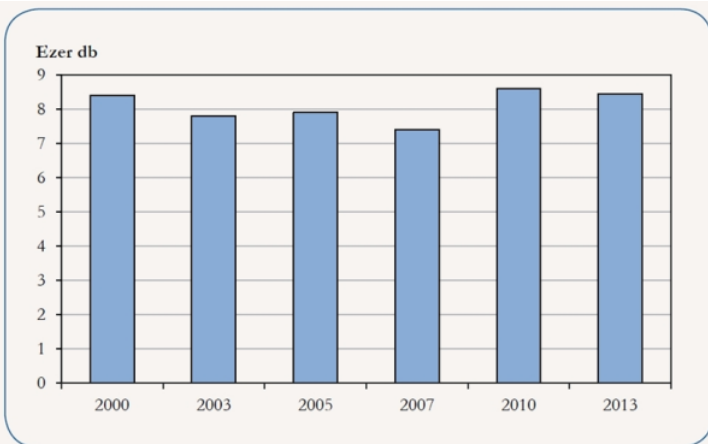
A vidék gazdasági életében kiemelten fontos szerepet tölt be a mezőgazdaság, ezen belül pedig kis- és közepes egyéni gazdaságok. Ezek egységnyi művelt területre vetítve több embernek képesek munkát adni, mint a nagyüzemek. Ha csak részmunkaidőben is, de a családi gazdálkodás több ember megélhetését képes biztosítani ugyanakkora területen. (Vidékstratégia 2012, p.26) A gazdálkodás vonzereje azonban csökken, a fiatalok minimális számban veszik át az idősebb gazdálkodóktól a stafétát. A gazdatársadalom folyamatosan elöregszik. A nagyobb gazdaságok kiszorító hatása, többek között a támogatások elszívása révén gyorsítja ezt a folyamatot.

Mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni gazdaságok száma. Forrás: KSH, 2014

A mezőgazdasággal foglalkozók száma évről-évre csökken, a gazdálkodási szerkezet, a földhasználat koncentrálnodik. 2000 és 2013 között a mezőgazdasági tevékenységet folytató egyéni gazdaságok száma kevesebb, mint felére csökkent, míg a gazda-

sági szervezetek száma kisebb ingadozásokkal stagnált. A nem üzemszerű, házkörűli termelést folytatók száma is csökken.

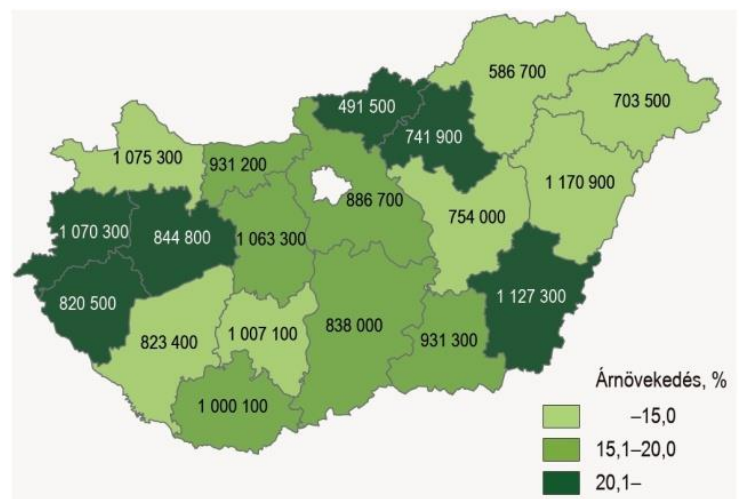
Mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdasági szervezetek száma. Forrás: KSH, 2014

Az üzleti céllal végzett termelés ugyanakkor meglehetősen egysíkú. Túlnyomórészt az iparosított növénytermesztésre koncentrál, gabona, olajos, fehérje és rostnövényeket állít elő. Az állattartásunk, különösen a háztáji, a rendszerváltás óta drasztikusan visszaesett. A hazai mezőgazdaság számára kifizetett összes támogatás az agrárium 2015-ös bruttó hozzáadott értékének 80%-át tette ki (Popp J. in Agronapló, 2016). Némi túlzással azt lehet mondani, hogy mezőgazdaságunk mára döntően a területalapú támogatások előállítására szakosodott.

A földhöz jutás esélyei

Többek között a területalapú támogatások vezettek a földárak rendkívüli mértékű emelkedéséhez. A befektetők a földre mint „aranytojást tojó tyúk”-ra tekintenek, hiszen folyamatos drágulása következtében kevés iparágban jellemző haszon realizálható megszerzése által. Minimális működési költséggel (pl. kaszálási előírások teljesítésével) lehívható a területalapú támogatás, összességében tehát a banki kamatokat messze meghaladó járadékot biztosíthat. A 2013-mas földforgalmi törvény (2013. évi CXXII. tv.) ugyan megnehezítette a földszerzést, de fenntartotta a tőkeerősebb szereplők előnyét. A földárak növekedése folyamatos. Mindez azonban azt is jelenti, hogy új gazdaságot indítani egyre tőkeigényesebb. Az elszegényedő közösségek számára egyre valószínűbb, hogy a határban földet szerezve, saját, helyi erőforrásaikra alapozva indítsanak mezőgazdasági vállalkozást, ha a földeket már külső, a közösségen kívüli nagybefektetők megszerezték.

A cégek földtulajdon-szerzési tilalma, illetve a kis- és közepes méretű földtulajdonnal rendelkező tulajdonosok tőkeszegénysége a fő okai annak, hogy Magyarországon egy álságos földhasználati rendszer alakult ki. A saját tulajdonú föld mindössze 39%-a a mezőgazdaságban hasznosított területeknek 2013-ban, többségében tehát bérelt földet használnak a termelők (adat: FÖMI, idézi Andréka, 2015, p.9) A földhasználatot egyrészt a kis- és közepes gazdaságok nagy száma jellemzi, akik a szükséges támogatásokhoz, tőkéhez alig férnek hozzá, emiatt versenyképességük romlik. Közben a gazdasági fölénnyel, jó politikai kapcsolatokkal rendelkező nagyüzemek járnak elől a támogatások lehívásában. Miközben a földszerzés felső korlátja 1200 hektár, a szabályozási kiskapukkal ez könnyedén átléphető, és egyes cégbirodalmak több tízezer hektárnyi területek után húznak járadékokat (K Blog, 2016). Ezek a körülmények a földbérleti díjakon is meglátszanak. Az árak növekedése itt is, évek óta töretlen, a kisebb szereplők számára sokszor megfizethetetlen.

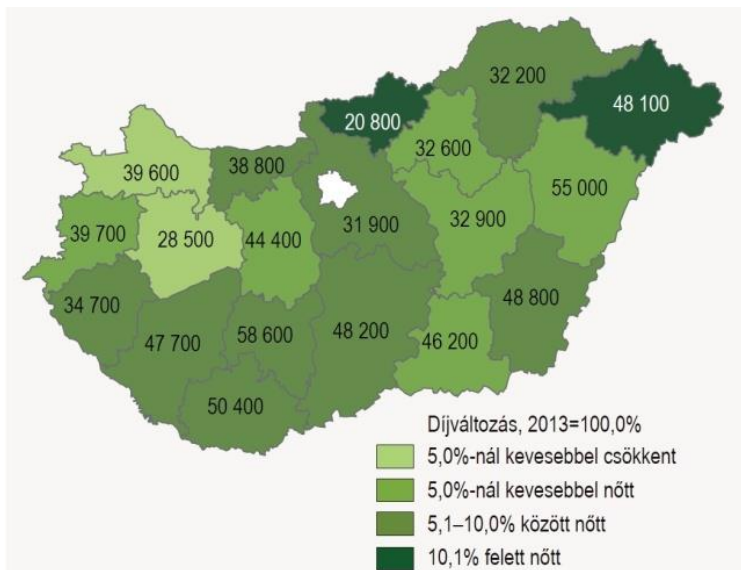

Egy hektár szántóföld ára és árnövekedése az előző évhez képest, 2014. Forrás: KSH (2015) a Nemzeti Adó- és Vámhivatal adatai alapján

A földbirtok-politika egyik igen jelentős eszköze lehet az állami tulajdonú földterületek kedvezményes áron való bérbeadása, vagy közcélú juttatása gazdálkodóknak, illetve önkormányzatoknak – utóbbiaknak pl. szociális földprogram keretében. A helybelieket, közösségi kezdeményezéseket segítő beavatkozások helyett az elmúlt években inkább az állami földtulajdon politikai szempontú újraosztásának lehettünk tanúi. 2010-2014 között az állam által bérbe adott földterületek jelentős része új bérlőhöz került pályáztatás útján. A helyben lakó gazdálkodók azonban a bérbe adott területeknek csupán alig felét

és a kisebb birtoktesteket tudták a saját településük földjeiből megszerezni. A másik felét, a nagyobb birtoktesteket külső pályázók, érdekeltségek vitték el (Ángyán, 2014, p.492). 2015-2016 során viszont az állam szántóterületeinek többségét, mintegy 190 ezer hektárt (többek között a korábban új bérlőhöz juttatott területeket is) árverés útján érintette. A megyei elemzések arra utalnak, hogy a helyi gazdálkodók itt is csak a földterületek kisebb hányadát tudták megszerezni, Fejér megyében pl. csak a negyedét (Ángyán, 2016a, p.13-15).

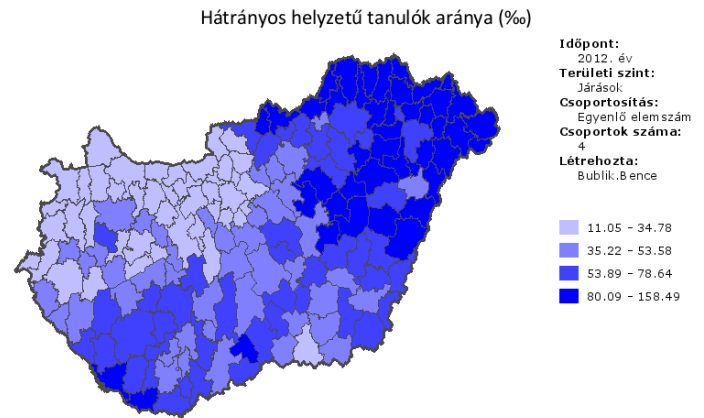
Egy hektár szántóföld bérleti díja (forint) és díjváltozása megyénként, 2014. Forrás: KSH (2015)

A mezőgazdaság erőforrásaiért folyó eltorzult „versenyben” tehát a jelentősebb gazdasági és politikai érdekérvényesítő erővel bíró nagyüzemek a „bajnokok”, a kicsik fokozatosan leszorulnak a pályáról. Ez azonban azt is jelenti, hogy a vidéki közösségek, családok szerepe a mezőgazdasági termelésben, élelmiszergazdaságban csökken. A megszűnő munkalehetőségek helyett (önfoglalkoztatás, részvétel a családi gazdálkodásban, idénymunka) – e térségek gazdasági perspektívája, tökevonzó képessége híján – újak rendszerint nem keletkeznek. A gazdasági erejük motorját elvesztő vidéki közösségek lefelé tartó spirálba kerülnek.

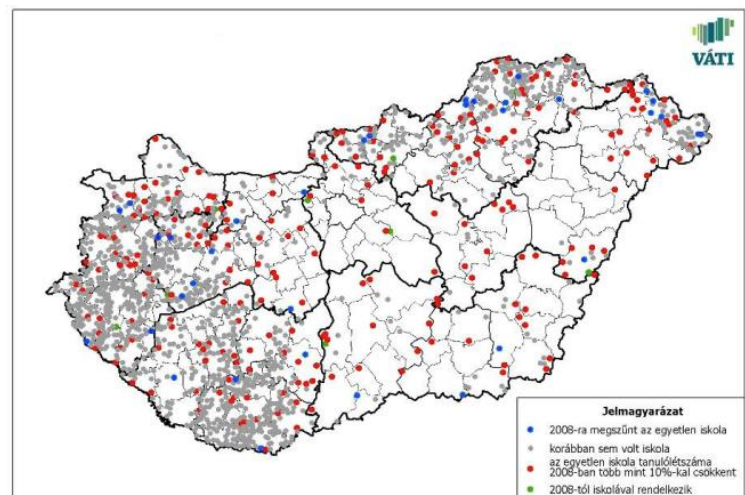
Az iskolai ellátás problématerületei

A kitörés kulcsai lehetnének a kiművelt emberfők a helyi közösségekben. Ezen a területen is igaz azonban, hogy „Aki szegény, az a legszegényebb”. Oktatási rendszerünk jelenleg ahelyett, hogy enyhítené, csak növeli a leszakadók hátrányát. A hátrányos helyzetű tanulók járásonkénti arányát bemuta-

tó térkép is követi a gazdasági erő, tökevonzó-képesség, munkanélküliség terén már látott mintázatokat. Világosan kirajzolódnak a jobb helyzetű észak-nyugati, középső területek, és a leszakadó dél-nyugati, keleti országrészek.

1000 lakosra jutó hátrányos helyzetű tanulók száma Magyarország járásaiiban, 2012. Adatok forrása: KSH T-STAR, Erőforrástérkép. Forrás: Tóth et al. (2014), p.25

Az iskolai ellátás problématerületei
 Forrás: VÁTI, in Vidékstratégia (2012, p.55)

A helyhez való kötődés fenntartása szempontjából meghatározóak az általános iskolában, különösen az alsó tagozatban töltött évek. Azok a diákok, akiknek a településén az iskola megszűnik, ingázásra kényszerülnek már életük korai szakaszában, és nagyobb valószínűséggel választanak maguknak később máshol lakhelyet. Az iskolabezárások hosszabb távon a települések elnéptelenedését gyorsítják. Ennek fényében különösen aggasztó képet fest a 2008-as térkép, mely azokat a településeket mutatja be, ahol megszűnt vagy kritikusan alacsonyra süllyedt a tanulói létszám. Az iskolarendszer központosítása 2010 után magasabb fokozatba kapcsolt, és

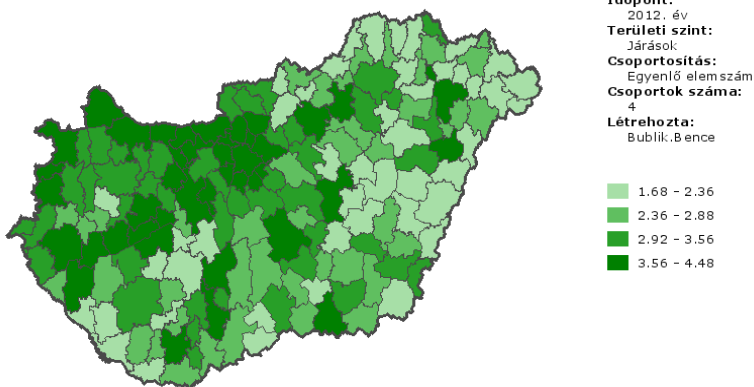

most újabb iskolabezárási hullám előtt állunk (Vs, 2015). Az oktatási rendszer kiegyenlítő szerep helyett jelenleg inkább erősíti a társadalmi, területi különbségeket.

A járások fejlettségének összevetése

Az elmúlt negyedszázad trendjeinek áttekintése azt mutatja tehát, hogy a lezajlott változások hazánkban fokozták a területi egyenlőtlenségeket. Az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (GVI) az LHH (leghátrányosabb helyzetű) kistérségek lehatárolásához használt módszerhez hasonlóan megalkotott egy komplex, gazdasági-társadalmi indikátorokat is szintetizáló mutatót, a Járási Fejlettség Mutatót.

A Járási Fejlettség Mutató, 2012 (-)

© regionalfata.org

Magyarország járásai a Járási Fejlettség Mutató szerint, 2012. Adatok forrása: Erőforrástérkép, KSH T-STAR, TMER Forrás: Tóth et al., 2014, p.11

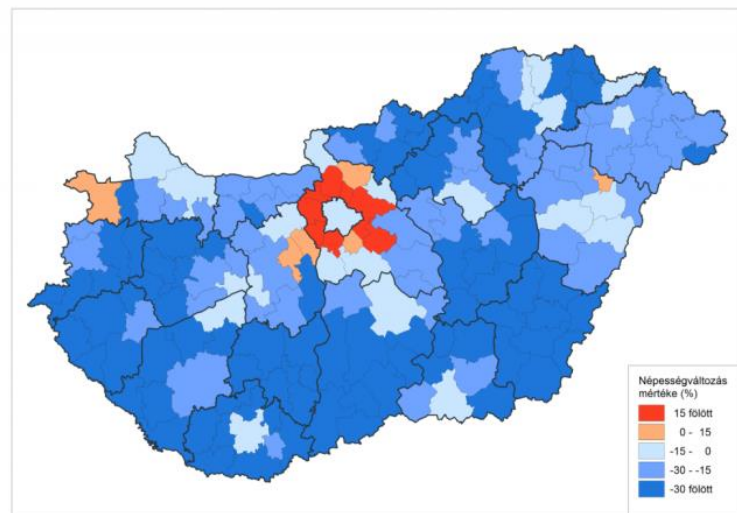
A korábban bemutatott gazdasági jellegű vagy az oktatás helyzetét illusztráló mutatók egyértelműbben rajzolják ki a kettészakadt ország képét (fejlődő középső és észak-nyugati országrészek kontra leszakadó térségek az ország többi részében). A Járási Fejlettség Mutató valamelyest árnyalja ezt a képet. (A sötétebb színek magasabb fejlettségi szintet jeleznek.) Ezen a térképen megjelenik a jelentősebb ipari centrumok hatása (pl. Duna menti iparterületek), de a nagyobb városok is elkülönülnek környezetüktől.

A Járási Fejlettségi Mutató 2012-2014 közötti értékei a különbségek fokozódását mutatták. Az amúgy is rossz helyzetű járások értékei romlottak, míg a legnagyobb mértékű javulást a fejlettebb régiók esetében lehet megfigyelni. (Tóth-Bublik, 2016)

Népességcsökkenés

Magyarország lakossága az elmúlt harminc évben folyamatosan csökken. Az ország legtöbb járására az abszolút fogyás, a természetes fogyás és az elvándorlás volt jellemző 2001-2011 között. Ez alól csak egyes nagyvárosok körzetei, illetve kiemelten a fővárosi agglomeráció és egyes észak-dunántúli járások kivételek, ahol a fogyást ellensúlyozta az odavándorlás. (Tóth et al., 2014, p.10) A nagyobb gazdasági erővel rendelkező térségek a lakosságot is magukhoz szívják, míg az erejüket veszített vidéki térségekből elvándorolnak az emberek az országon belülre vagy külföldre. A vidéki térségek jelentős részében a lefelé tartó spirált így az is erősíti, hogy a fejlődést, megújulást elindítani képes fiatalabb népesség otthagyja a kilátástalanná váló helyeket.

Mindennek fényében nem meglepőek az MTA KRTK által a Nemzeti Alkalmazkodási Térinformatikai Rendszerhez készített előrebecslések eredményei. A modelleredmények a magyarországi járások többségében a 2011-2051 időszakban 30 százalék fölötti népességcsökkenést prognosztizálnak. Népességnövekedés az odavándorlás következtében gyakorlatilag csak a főváros környéki agglomerációban és egy észak-nyugati járásban várható. Mindez együtt jár azzal is, hogy a járások többségében 30 százalék fölél emelkedik a 65 év felettek aránya.

A magyarországi járások népességváltozása 2011 és 2051 között. Forrás: Tagai, 2015

A népességcsökkenés és az elöregedés alapjaiban fogja megváltoztatni hazánk gazdasági-társadalmi képét, még ha a forrongó globális környezetből adódó hatásokat most itt nem is tárgyaljuk. Új megoldásokat kell tehát keresnünk.

Lokalizáció – a közösségi, helyi gazdaságfejlesztés mint alternatíva

Új utakon

A rendszerváltozás óta eltelt két és fél évtizedben az ország reménytelenül kettészakadt. A gyengébb gazdasági helyzetből induló, kevesebb jól képzett emberrel rendelkező, rosszabb földrajzi helyzetben lévő térségek egyre inkább elmaradnak az EU, illetve hazai átlagoktól. A nagyvárosok, ipari centrumok tőke és munkaerő elszívó hatása jól azonosítható. A gyengébb gazdaságú területeken viszont a tőkevonzó képesség is alacsonyabb, ami hosszabb távra rögzíti az előnytelen pozíciót, a népességvesztést. Nem enyhítette, sőt inkább erősítette ezt a távolodást a fejlesztéspolitika: az autópályák, az állami tízmilliárdokból támogatott nagyberuházások a gazdasági centrumok erejét növelik, nem a területi kiegyenlítődést szolgálják. A támogatások megszerzésében a nagyobb szereplők sikeresebbek azok helyett, akiknek igazán szüksége lenne külső erőforrás bevonására. A válság a különbségeket még inkább fokozta. A nagyobb gazdasági erővel rendelkező területek (különösen a főváros, illetve agglomerációja) rövid visszaesés után még fokozni is tudták növekedési ütemüket a nagyobb károkat elszenvedett leszakadók táborához képest. Mindez arra utal, hogy a globális gazdaság vérkeringéséből kimaradó, az EU-s átlagoktól egyre távolabb kerülő vidékek számára csökken az esélye, hogy ezen a pályán valaha is labdába rúgjanak.

A helyi / közösségi gazdaságfejlesztés jellemzői

A globális gazdaságba betagozódott, relatíve kicsi, nyitott gazdaságú Magyarországon a helyi fejlesztések is rendszerint a külső erőforrások bevonására kívánnak alapozni. A fejlődés kulcsát külföldi vagy hazai nagybefektetőknek a településre, térségbe vonzásában vagy uniós társfinanszírozású pályázatban látják általában a helyi vezetők. Az ilyen típusú beruházások azonban azt is jelentik, hogy a gazdaságfejlesztésben a globális szereplők és/vagy a pályázat kiíróinak szempontjai lesznek dominánsak, nem pedig az, hogy helyben mire van szükség. (Czene-Ricz, 2010, p.7) A nagybefektető által létrehozott összeszerelő- vagy feldolgozóüzem az olcsó helyi erőforrás (pl. munkaerő) kiaknázására épít. Ha azonban a globális gazdasági térképen adódik számára egy kedvezőbb befektetési lehetőség (pl. olcsóbb munkaerő keletebbre), akkor áttelepíti üzemét. A gyors fejlődést (pl. munkahelyek létesítését) gyors visszaesés követheti. (Bajmócy, 2011,

p.15-17) Az uniós finanszírozású projektek azzal a veszéllyel járhatnak, hogy a fejlesztés fő céljává az válik, hogy a pályázat kiírója vagy ellenőrzője által szabott feltételeknek megfeleljen a beruházás. Ami legenyhébb esetben is az eredeti célok torzulását okozhatja. A területfejlesztésben, gazdaságfejlesztésben a hiányzó erőforrások kívülről való pótlása nem feltétlenül szolgálja egy adott térség, település hosszú távú, fenntartható fejlődését, vagy éppen a kilábalást a válsághelyzetből. A fentiekben, dióhéjban áttekintett magyarországi folyamatok az elmúlt 25 évben alátámasztják azt, hogy a külső erőforrások bevonására alapozott fejlesztési logika nem csökkentette, hanem fokozta a leszakadók hátrányát. Ez a logika figyelmen kívül hagyja azt is, hogy míg a gazdasági értéktermelésben látszólag a nagyobb gazdasági szereplők – pl. multinacionális nagyvállalatok, mezőgazdasági nagyüzemek – látványos eredményeket tudnak felmutatni, addig a munkaerő többségét a kis- és közepes vállalkozások foglalkoztatják (Bajmócy, 2010, p.17-18). Más fejlesztési logika kell tehát – olyan, ami jobban megfelel a helyi sajátosságoknak.

A külső befektetőknek, pályázatkiíróknak, a források felett domináló országos politikának való megfelelésre koncentrálnak gyakran elfeledkezünk a helyi, belső erőforrásainkról. Pedig ezekre építve esély mutatkozhat arra, hogy az életünkről szóló döntéseket „hazahozzuk”: olyan fejlődési pályát jelöljünk ki, mely inkább a közösség belső erőforrásaira, saját érdekeire, igényeire figyel elsősorban. A helyi gazdaságfejlesztés alkalmas lehet olyan térségek, települések gazdaságának, erőforrásainak dinamizálására, ahol a hagyományos, külső erőforrások bevonására alapozott fejlesztés kudarcot vallott (Czene-Ricz, 2010, p.7-8). A helyi gazdaságfejlesztésnek nincs egységes definíciója, a szerzők sokféleképpen határozzák meg. (Mezei, 2006; Czene-Ricz, p.15). Lényeges tehát rögzíteni, hogy mit is értünk az alapfogalmak alatt.

A helyi gazdaság azt a legalsó működési szintjét jelenti a gazdaságnak, ahol a termelés és fogyasztás közvetlenül összekapcsolódik, s elsősorban a helyi viszonyok határozzák meg. Egyszerre tradicionális és újszerű. A modern kor, illetve a globalizációt megelőző idők hagyományaira épül, ahol a közösségek döntően az önellátásra alapozták létüket. Ma már a magasabb szerveződési szintektől, a globális gazdaságtól egyetlen közösség sem függetlenítheti magát, de dönthet arról, hogy a fejlesztés hangsúlyát hova helyezi. A helyi gazdaságfejlesztés útját ma egyre többen keresik világszerte. (Czene-Ricz, p.13)

A helyi gazdaságfejlesztés a jelenlegi, elsősorban profitérdekelt gazdaságfejlesztés alternatívája lehet. A döntések fókuszába az egyéni gazdagodás helyett a közösség gazdagodását, a helyi életminőség javítását helyezi – *helyi érdekű* gazdaságfejlesztés tehát. E jellemzői miatt helyi közösségi gazdaságfejlesztésnek is nevezzük (Czene-Ricz, 2010, p.16). Szabatosabban megfogalmazva: A *közösségi gazdaságfejlesztés* olyan közösségi beavatkozás a helyi gazdasági folyamatokba, amely a helyi emberek részvételével, a különböző és változó közösségi és egyéni szükségletekre reagálva, a társadalmi innovációban rejlő potenciál felhasználásával, gazdasági tartalmú, hosszútávon fenntartható folyamatokat hoz létre. (Vágvölgyi-Mészáros, 2016).

A helyi, közösségi gazdaságfejlesztés legfontosabb jellemzői:

- a közösség belső (helyi) erőforrásaira épít, külső (pl. pályázati) forrásokat átmenetileg, illetve kiegészítő jelleggel vesz igénybe, ha a kezdeményezés céljait segítik;
- helyi elköteleződés jellemzi, azaz a közösség fontos szereplői (önkormányzat, vállalkozók, civilek stb.) részvételével és érdekében valósul meg;
- helyi kezdeményezésre vagy annak külső bátorításával / támogatásával indul;
- autonóm, helyhez illő megoldásokat alkalmaz (megfelelő, fenntartható technológiák);
- a helyi közösség ellenőrzése alatt tartja, képes befolyásolni irányát;
- helyi piac szervezésére irányul (tényleges, pl. termelői piac vagy virtuális piac, pl. szívesség-bank);
- eredményei helyben hasznosulnak, a közösség érdekét szolgálják;
- a gazdasági mellett közösségi, társadalmi célokat is felvállal;
- önmagát építő folyamatként valósul meg, stratégiai, hosszú távú szemléletben;
- fontos eleme a társadalmi innováció, új megoldások kikísérletezése, használata a közösség erősödése érdekében;
- alapintézménye a közösségi vállalkozás.

(Czene-Ricz, 2010 és Vágvölgyi-Mészáros, 2016 nyomán.)

A helyi fejlesztés sikeréhez „szükséges háromszög” elemei 1. a helyi kezdeményezés és a helyi emberi és anyagi erőforrások mobilizálása; 2. hivatali támogatás és a helyi önkormányzat segítsége; 3. esetleges külső ösztönzés, támogatások (Almas,

idézi Ronnby, 1996). Világos tehát, hogy egyetlen helyi közösségi kezdeményezés sem lehet sikeres a közhatalom, támogatáspolitikai masszív ellenszelésben. Azonban a helyi kezdeményezések nem elsősorban a külső lehetőségek kihasználására (pl. támogatások megszerzésére, tőkebefektető bevonására) irányulnak. Nem a külső erőforrást birtoklók, hanem a helyi közösség igényeiből indulnak ki. Amennyiben külső forrást vonnak be, (ideális esetben) ügyelnek arra, hogy ezt csak addig a határig tegyék, amíg ez a helyi, fenntartható fejlődést valóban szolgálja. Előbb készítenek helyi fejlesztési stratégiát, programot, ehhez keresnek forrásokat és nem fordítva.

A helyi gazdaságfejlesztés legfontosabb haszna a következők lehetnek:

- helyi vállalkozói tevékenységet generál;
- a közösségi vállalkozás maga is közösségi mintát nyújt, a benne dolgozók sajátjukként is tekinthetnek rá;
- munkalehetőséget biztosít;
- mozgósítja a helyi közösséget;
- bővíti a helyi együttműködési hálót;
- erősíti a társadalmi szolidaritást;
- helyi erőforrások fenntartható használatát valósítja meg;
- erősíti a helyi identitást és lokálpatriotizmust;
- a település népesség-megtartó erejét javítja;
- megújíthatja a város-vidék kapcsolatokat.

(Czene-Ricz, 2010 és Vágvölgyi-Mészáros, 2016 nyomán.)

Közösségi erőforráshiány

A helyi gazdaságfejlesztés a belső erőforrások hasznosításra koncentrálna igyekszik kivonni magát a külső gazdasági és politikai meghatározottság alól, azonban ez csak mérsékelten sikerülhet. Alapvető probléma, hogy éppen a helyi fejlesztésre leginkább rászoruló közösségek vannak a legnagyobb szűkében azoknak a helyi erőforrásoknak, melyekre a szerves fejlődésüket alapíthatnák. Ahogy arra már utaltunk, a földek kicsúsznak a helyi gazdálkodók, közösségek alól, nagyüzemek, külső befektetők használatába kerülnek. A vízkormányzás vagy a védett természeti értékek kezelése ugyancsak központosított, melybe a helyi közösségeknek kevés beleszólása van. A leszakadó térségek többségéből a képzettebb, gazdaságilag innovatív, vállalkozó hajlamú fiatalok elvándorolnak, az iskolarendszer pedig nagyrészt a hozott előnyöket, illetve hátrányokat rögzíti. E tényezőkre is visszavezethető, hogy a tőkevonzó, támogatás-lehívó képesség is alacsony. A hazai

adórendszer, bürokrácia inkább a társadalmi innováció ellenében, mint azt támogatóan hat. Az államigazgatás erőltetett központosítása, az önkormányzatok hatásköreinek szűkítése, az ún. politikai kormányzás kiterjesztése a helyi kezdeményezések számára egyre szűkebb mozgásteret hagy, a kezdeményezések közösségi ellenőrzésének lehetőségét csökkenti.

A belső erőforrásokra alapozott, helyi, közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezéseknek összességében tehát nagyon kedvezőtlen külső környezetben kell túlélniük. Ebből adódóan jellemző, hogy azokat a réseket, „surranópályákat” keresik, ahol a megatrendek, külső kényszerek kényszerítő erejét elkerülhetik. A *lehetetlen* a közösség iránti elkötelezettségből táplálkozó végtelen munkabírás, civilekre jellemző lendület fordítja *lehetségessé*. „A sötétséget már egyetlen gyertya lángja is kioltja.” Sok helyi közösségi kezdeményezés ilyen gyertyafénynél melegszi. Az alábbiakban néhány helyi, közösségi gazdaságfejlesztési példát mutatunk hazánkból.

Az élet él és élni akar – hazai közösségi gazdaságfejlesztési tapasztalatok

Önkormányzati helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések

Az előregedő, elvándorlással küzdő, hátrányos helyzetű kisebb településeken sokszor az önkormányzatok lehetnek az utolsó olyan aktorok, melyek közcélú gazdaságfejlesztést képesek kezdeményezni. Egyre több önkormányzat próbálkozik meg azzal, hogy saját vagy bérelt területeken mezőgazdasági termelést kezdeményez. Közös jellemzőjük, hogy viszonylag kicsi, néhány hektáros, legfeljebb néhány tízhektáros területeket vonnak művelésbe. A földhöz jutást korábban a szociális földprogram is segítette.

Ma általános jellemző ezeknél a kezdeményezéseknél, hogy a földműveléssel a közmunkaprogramot próbálják megtölteni értelmes tevékenységgel. Az önkormányzati földeken megtermelt termények, termékek egyrészt a közkonyhára kerülnek, másrészt részesülhetnek belőle azok, akik előállították. A település földjeinek művelése mellett a helyi vezetés a saját kertek művelését, az állattartást is ösztönzi különböző módszerekkel, hozzájárulva ahhoz, hogy a munkanélküliek a rendszeres tevékenység által újra képessé váljanak a munkára, illetve az önellátás kultúrája is elismertebb legyen. A különböző pályázati források az önkormányzati kezdeményezések fejlesztését, pl. feldolgozóüzemek létesítését segíthetik.

A „helyi hős” szerepét rendszerint a polgármester vállalja magára, aki kellő elkötelezettséggel képes kimozdítani települését a holtpontonról. A közösségi gazdaságfejlesztés rendszerint a hagyományok feltárásával indul, és gyakran a tradicionális helyi termények, élelmiszerek előállítására fókuszálnak. *Rozsályon* a kertészet mellett biomassza előállítással és egy sor más tevékenységgel komplex önkormányzati gazdálkodási mintát hoztak létre, ami mellett a helyi termelők értékesítését is igyekeznek segíteni. *Tunyogmatolcson* a közkonyha ellátásán túl a sertésstenyésztés és az intenzív uborkatenyésztés bevételeket is hoz a közösségnek. *Panyolán* a Szatmári Ízek Háza az őshonos szilvafajtából készített termékekre, többek között a prémium minőségű lekvárok előállítására specializálódott azon túl, hogy az önkormányzat a közkonyhát ellátó kertészetet is működtet. (Kajner-Lányi-Takács-Sánta, 2013, p.15-16) *Tiszaadony* helyben nagy hagyományokkal rendelkező kecsketenyésztésre alapozta a közösségi gazdaságfejlesztést. Az önkormányzat kecskefarmot működtet és hátrányos helyzetű családokhoz is helyez ki kecskéket nevelésre. A kecsketartást a község által szervezett állatorvosi és szakmai felügyelet segíti. A keletkező tejet az önkormányzati tulajdonú sajtüzem dolgozza fel jó minőségű termékekké, ami jövedelmet termel. (Czene-Ricz, p.164-171) *Hernádszentandrás* önkormányzatának kezdeményezése kitartó munkával a környék legnagyobb biogazdaságává nőtte ki magát, amely minőségi termékeket is képes előállítani a térség jó nevű éttermei számára. (Kajner-Jakubinyi, p. 140-152)

Számos pozitív hatásuk mellett fontos megjegyezni, hogy az önkormányzati gazdaságfejlesztési törekvések számos hiányossággal is küzdenek. A közmunkára épített tevékenység valójában nem a benne résztvevők önálló akaratából indított gazdaságfejlesztés, hanem próbálkozás arra, hogy egy kényszerhelyzetet jó célra hasznosítsanak. Kétségteljesen hozzájárulnak e törekvések ahhoz, hogy a helyiek értéket teremtsenek, és a rendszeres munkavégzéshez visszatérjenek. Ugyanakkor csak korlátozottan érezhetik sajátjuknak a kezdeményezést – hogy mennyire, az a helyi vezetés stílusától is függ. Számos kritika éri ezeket a kezdeményezéseket amiatt is, hogy az olcsó közmunkával a (még talpon maradt) környékbeli gazdálkodóknak teremtenek lebíratatlan konkurrenciát. Mindennek ellenére tény, hogy sok hátrányos település számára az önkormányzati kezdeményezések jelenthetik azt a lehetőséget, mellyel a közösség még egyáltalán mobilizálható.

Hernádszentandrás – BioSzentandrás
Kép: www.bioszentandras.hu/kiadvany

Tündérkertek

Kovács Gyula több évtizedes gyűjtőmunkája képezte az alapját a Tündérkertek mozgalomnak. A pórszombati erdész birtokán a Kárpát-medence minden tájáról gyűjtötte, gyűjti és szaporítja a régi gyümölcsfajtaikat. A génmegőrzés mellett a gyümölcsészet hagyományát is törekszik megőrizni. Szarvas József színésszel indították útjára a Tündérkerteket, aki az őrségi *Viszákon* szintén hagyományos gyümölcsfákat ültetett, melynek gyermekek a gondnokai. Az író Ambrus Lajos, Vas megye művelődéstörténetének talán a legjobb ismerője, a történelmi anyagot szolgáltatva a kezdeményezéshez. (Kajner-Lányi-Takács-Sánta, 2013, p.125-129, tunderkertek.hu)

Az ország minden tájáról jelentkeztek közösségek, melyek vállalták, hogy területet biztosítanak a hagyományos gyümölcsfáknak, elültetik, közösen gondozzák ezeket. Ma már száz körüli e kertek száma. (MTI, 2014) A szaporítóanyagot a zalai, őrségi géngyűjtemények biztosítják. Jóllehet a kézzelfogható gazdasági haszon csak évtizedes távlatban várható, a fák gondozása, a hagyományos fajták megőrzése, a tudás átörökítése, a kapcsolódó kulturális események közösségformáló erővel bírnak.

Tündérkert Kép: Új Ember <http://ujember.hu/az-eltunt-kultura-nyomaban>

Helyi piacok, termelői piacok

A helyi gazdaságfejlesztés, a rövid ellátási láncok klasszikus példája a piac. Ez az a hely, ahol a termelő és a fogyasztó közvetlenül találkozhat. Bizalmat épít, hogy az árut megfoghatjuk, megszagolhatjuk, kérdezhetünk róla, hogy hova való, hogyan készült. A piacokon azonban ma többségükben a nagybani piacokon vásároló kereskedők árusítanak, így a bizalomépítésre mégsem feltétlenül alkalmasak.

A hagyományos piacok száma emelkedik, és 2012-től létrehozták a helyi termelői piac jogi kategóriáját is, ahol helyi kistermelők árusíthatnak könnyített feltételek mellett. 2013-ban már 168 ilyen működött. A piacok elmúlt években talált reneszánszához hozzájárult számos civil kezdeményezés. Ezek lényege, hogy a fogyasztó és a valódi termelő találkozási lehetőségét teremti meg, illetve újrateremtik a megtépázott bizalmat közöttük.

A civil kezdeményezésre induló piacok célja a helyi gazdaság fejlesztése. Ezek leggyakrabban heti piacok, helyi termelőkkel, önálló piacterületen vagy egy hagyományos piac elválasztott részén. A szervezők ellenőrzik a gazda megbízhatóságát, bizalmat építenek a fogyasztók irányában. Kiszűrik a neppeket, a gyanús termékekkel üzletelőket. E téren talán a legjobban működő rendszert a Kecskeméti Fogyasztó- és Vidékvédő Egyesület hozta létre. A helyben árusítók gazdaságait rendszeresen ellenőrzik, a követelményeket teljesítő gazdák kapják csak meg azt a kítűzött, mellyel a piac elkülönített részén árusíthatnak. Itt a fogyasztó valóban biztos lehet abban, hogy a termelővel áll szemben. Ez pedig

üzleti sikerben is mérhető: a gazdák sorban állnak a rendszerbe való bekerülés lehetőségéért.

Igen gyakran kulturális eseményeket is szerveznek a civil kezdeményezésű piacokon, mint például az Akli Majorért Műemlék Alapítvány a zirci Akli majorban, a Szimpla Vásárnap Budapesten, a Szimpla Kertben, vagy a Liliomkertben Káptalantóiban. (Kajner-Lányi-Takács-Sánta, 2013, p.174-177, 203-229)

Akli Major, Zirc. Kép: Akli Majorért Műemlék Alapítvány
www.helyitermekmagazin.hu/2012/programajanlo/565/

Magyar Élőfalu Hálózat

Az élőfalvak, ökofalvak célja, hogy közösségeik a társadalmi és gazdasági fenntarthatóságot egyaránt elérjék. A Magyar Élőfalú Hálózat negyedszázados története során számos kezdeményezés, nagyon sokféle utat járt be, nemigen lehetne egységes modellel jellemezni őket. Közös bennük, hogy egy hasonló szellemi alapokkal bíró alapítói kör új helyen kezd közösségépítésbe és az ökológiai, társadalmi fenntarthatóság elveit igyekszik átültetni a gyakorlatba. A környezetbarát technológiák mellett a közös döntéshozatal különböző formáit igyekeznek alkalmazni.

Az élőfalvak egyik legsikeresebb példájának számító Visnyeszéplak élőfalú magját az 1990-es években a kihalt faluban lévő zselici faluba költöző budapesti értelmiségi fiatalok vetették el. Ma már mintegy kétszázan vannak, az itt lakók fele gyermek. A hagyományörzés számukra elsődleges motiváció, ugyanakkor ez a gazdasági tevékenységük ökológiai fenntarthatóságában is jelentkezik. Természetközeli, egyszerű életvitelt folytatnak, főleg a mezőgazdaságra és a hagyományos kézművesiparra alapozva.

Az élőfalú lakói önellátásra törekednek, gyakorlatilag minden élelmiszert megtermelnek maguknak. Híres a visnyeszéplaki gyümölcsészet, mely a helyben talált, illetve hagyományos, kárpát-medencei gyümölcsfajták fenntartását, szaporítását, hasznosítását végzi, elismerésre méltó módon. Fontos szerepet játszik a falu gazdasági életében a népi gazdálkodási hagyományok felélesztése, ami szintén fenntartható modelleket jelent. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy energia terén nagyrészt önellátóak: a fosszilis, illetve villamos energiától jórészt képesek voltak függetlenné válni. A közösségen belüli együttműködés megnyilvánul a kalákák szervezésében, de abban is, hogy a gazdaságokban keletkező felesleg javát egymás között cserélik el. (Kajner-Lányi-Takács-Sánta, p.282-288)

Kép: Magyar Élőfalú Hálózat

Ha az e cikkben bemutatott példákat nézzük, azt lehet mondani, hogy a visnyeszéplaki élőfalú talán az, amely a helyi, közösségi gazdaságfejlesztés elveit, illetve a fenntarthatósághoz a legközelebb jutott. Ennek egyik fontos alapfeltétele azonban az volt, hogy a fogyasztói életformával egyértelműen szakítani vágyó közösség teremtett egy a főáramtól radikálisan eltérő, hagyományokra alapozott életmodellt. Az elvi, szellemi alapok, a közösség összetartásának ápolása, és nem utolsósorban az együtt létrehozott eredmények, megélt élmények egy ilyen kezdeményezés fennmaradásához kulcstényezők.

Közösség által támogatott mezőgazdaság

A közösség által támogatott mezőgazdaság esetében a termelő és a fogyasztó kölcsönösen előnyös, közvetlen együttműködést alakít ki. A termelésből adódó kockázatot megosztják azzal, hogy a fogyasztó

tó hosszabb távon elkötelezi magát arra, hogy a termelőtől fog vásárolni. Ez előnyös a termelőnek, mert csökkentheti a vásárlók keresésére, marketingre fordított idő és pénz mennyiségét, többet foglalkozhat a termeléssel. Előnyös a fogyasztónak, mert jó minőségű, megbízható élelmiszerhez juthat, de megismerheti adott esetben magát a gazdaságot is.

Több módszere is létezik fogyasztó és termelő kapcsolatának Magyarországon is. A *részarányos gazdálkodás* a kettejük közötti legszorosabb elköteleződési forma. A fogyasztó az éves termés egy részét előre kifizeti, amiért havonta meghatározott arányban részesül a gazdaság szezonális termékeiből. Az időjárástól függően ez változó mennyiséget jelenthet. Az *állandó vásárlók rendszere (dobozrendszer)* ennél lazább elköteleződést jelent. Ebben az esetben a gazdálkodó a szezonális termékeiből összeállít egy egységcsomagot (dobozt), a fogyasztó pedig vállalja, hogy rendszeresen vásárol nála egy-egy doboznyi élelmiszert. Nem fizet előre, de a termelő itt is egy viszonylag stabil vevőkörre számíthat. A *vásárlói közösségek ('szatyor-rendszer')* lényege, hogy több helyi termelő vagy civil szervezet vagy a fogyasztók közössége kiszállítási és elosztói rendszert szervez. A helyi, kistermelői termékeket előrendelés alapján, gyűjtőponton lehet átvenni. Ebben már egészen változatos termékskálára számíthatnak a fogyasztók. A három ismertetett kategória természetesen igen változatos gyakorlati megoldásokat foglal össze. (Réthy-Dezsény, 2013)

Lényeges, hogy mind a két fél részéről újfajta hozzáállást igényel a hagyományos kereskedelemhez képest. A termelőnek a lehető legváltozatosabb kínálatot kell nyújtania a fogyasztónak. Célszerűbb ezért, ha több termelő vesz részt a rendszerben. A fogyasztónak újdonság a hosszú távú elköteleződés, az, hogy előre nem feltétlenül látható összetételű és mennyiségű, szezonális termékcsomagot kap, amiből főznie kell. Gyakran a vevők vagy civil szervezetük a rendszer működtetésében, az áruk elosztásában is részt vesznek. (Horváth-Perényi, 2013)

Az első közösség által támogatott mezőgazdasági rendszer a Nyitott Kert volt 1999-től, *Gödöllőn*. Az elmúlt néhány évben gombamód szaporodnak e kezdeményezések. Ma már több mint 10 működő közösség van. Néhány ismertebb ezek közül: a Szatyorbolt *Budapesten*, a *Nyíregyházi* Kosár Közösség, az *esztergomi* Kiskosár Bevásárlóközösség, a Háromkaptár Biokert *Tahitótfaluban*, az Ökotársulás *Herencsényben*, az Évkerék Ökotanya *Balásztján*.

Évkerék Ökotanya Kép: <http://evkerék.blogspot.com>

A gazdaságok rendszerint a közeli városok, illetve Budapest és agglomerációjának fogyasztóit látják el termékeikkel. Viszonylag kis gazdaságok (0,2 ha – 10 ha), de nagyon változatos kínálattal vesznek részt e rendszerekben. A fogyasztói oldalon 5 – 80 vásárló jellemző, és rendszerint civil szervezetek segítik a rendszerek működtetését, nonprofit alapon. Gyakran közös rendezvényeket is tartanak – pl. nyitott napokat a gazdaságban, közös betakarítást, így a fogyasztók és a termelők jobban megismerik egymást. Egyre népszerűbbé válnak ezek a rendszerek, melyek által a helyi gazdálkodók jobb értékesítési lehetőséghez jutnak, új kapcsolatok alakulnak ki város és vidék között. (Dezsény-Réthy-Balázs, 2014)

Szociális farmok

A szociális farm a szociális és szolidáris elveknek megfelelően, a társadalmi és környezeti szemléletformálás érdekében működő kooperatív gazdálkodási forma, amely mezőgazdasági termelő, feldolgozó, szolgáltató tevékenységet végez hátrányos helyzetű személyek bevonásával; illetőleg mezőgazdasághoz kapcsolódó szemléletformáló kiegészítő tevékenységet végez a társadalom szélesebb köre számára. (Kajner-Jakubinyi, 2015, p.28)

Olyan helyi gazdaságfejlesztési megoldásról van szó, mely tevékenységének fókuszába hátrányos helyzetű emberek életminőségének javítását és/vagy az oktatási, szemléletformálási tevékenységet helyezi. A zöld környezet és a növénytermesztésben, állatok gondozásában, élelmiszer-feldolgozásban való részvétel, értelmes munka hozzájárulhat pl. a fogyatékkal élők állapotának javításához, de az idősek számára is jó hatással lehet. Segíthet abban is, hogy tartós munkanélküliek, börtönvi-

seltek visszatérjenek a rendszeres munka világába. Egészséges gyermekek, felnőttek esetében a farmokon rövidebb-hosszabb ideig végzett tevékenység segítheti a városban élők közelebb kerülését a vidéki gazdálkodókhoz, az életünk alapjait jelentő tevékenységek megismerését, megtanulását. (Kajner-Jakubinyi, 2015, p.35-62)

A fentiekből is látszik, hogy a két fő irányultságú (rehabilitációs / oktatási célú) szociális farm típuson belül számos célt kitűzhetnek e kezdeményezések. A gazdaság szervezése szempontjából két nagy típust különböztetünk meg. Egyik esetben a segítő szervezetek keresnek a környéken működő földműveseket, és aktív tevékenységre rendszeresen „kiviszik” hozzájuk a hátrányos helyzetű célcsoport tagjait. Az Autista Majorságok Hálózata (Majorháló) több tagja is így működik. A segítő szervezetek azonban maguk is létrehozhatnak mezőgazdasági egységeket. Ilyen pl. a Szimbiózis Alapítvány Baráthegyi Majorsága *Miskolcon*. (Kajner-Jakubinyi, 2015, p.28-35)

Baráthegyi Majorság. Kép: Szimbiózis Alapítvány

Az önkormányzati kezdeményezésű gazdaságok közül pl. *Hernádszentandrás*–*BioSzentandrás* is a szociális farmok közé sorolja magát. A gazdálkodás által ugyanis itt a munkanélküliek, közmunkások munkaképessége javulhat.

Az oktatási, szemléletformálási irányultságú kezdeményezések közül a néhány évvel ezelőtt működött Tanyapedagógia módszere, illetve a Váci Egyházmegye mezőgazdasági szakköre kiemelten említésre méltóak.

A szociális farmok rendszerint nonprofit alapon működnek, elsődleges céljuk a hátrányos helyzetű

emberek életminőségének javítása, illetve a szemléletformálás. Működésük piaci bevételekre és támogatásokra egyaránt támaszkodik. A sikeres kezdeményezések a helyi gazdaságban is számottevő piaci tevékenységkört képesek kiépíteni. A Szimbiózis Alapítvány *Miskolcon* pl. a növénytermesztésen, állattenyésztésen kívül élelmiszer-feldolgozással, faműveléssel, turizmussal is foglalkozik, de sérültek bevonásával sikeres éttermet is működtetnek, és gyermekeket is fogadnak gazdaságukban. (Kajner-Jakubinyi, 2015, p.129-140)

A szociális farmok esetében a közösség számára értékes tevékenység és a gazdálkodás szorosan összekapcsolódik. A tartós fogyatékkal élők, munkanélküliek vagy más hátrányos helyzetű emberek és családjuk számára hasznuk felbecsülhetetlen. Olyanok számára nyújtanak emberhez méltó munka és életkörülményeket, akik egyébként feltehetőleg kiperegnek a szociális, illetve egészségügyi „háló” résein. A sérültek pl. nem egy távoli zárt intézmény falai között vagy magukra hagyva, hanem családjukhoz közel, értelmes munkával tölthetik napjaikat. Mindezek mellett a gazdasági értékteremtés is számottevő lehet. Az olyan megoldásoknál, amikor a segítő szervezet gazdálkodóval szerződik arra, hogy a farmra kivigyék a mentoráltakat, ez plusz bevételt jelent a gazdaságnak. Itt is új kapcsolatok alakulhatnak ki a város és vidéke között, oldódhat a gazdálkodók néha nyomasztó magánya, új közösségek jöhetnek létre. (Kajner-Jakubinyi, 2015, p.62-89)

A vidéki térségek szempontjából azért is kiemelkedően fontosak a szociális farmok, mert egy olyan modellt kínálnak, amellyel valódi segítséget lehet nyújtani olyan embereknek, akik számára a hagyományos gazdaságfejlesztés legfeljebb látszatfoglalkoztatást vagy még azt sem nyújt. A leépülő egészségügyi ellátás, illetve a közmunka rengeteg ember számára nem tud méltósággal és tartalommal teli életlehetőséget kínálni. Sokak éppen e kilátástalan rendszerekbe keveredve kerülnek zsákutcába. A szociális farmok ezt felismerve teszik lehetővé azt, hogy a tartós hátránnyal élők emberhez méltóan éljenek, illetve akik csak lehet, a közösségekben végzett, értelmes, értékteremtő munkára tegyenek alkalmassá. Láttuk fent, hogy a lefelé tartó spirálba került, gazdasági erejüket elvesztett vidéki térségek számára a főáramú gazdaságfejlesztés nem tudott kitörési lehetőséget kínálni, sőt leszakadásuk fokozódott. A szociális farmok megközelítése, a rehabilitációs, közösségépítési és gazdasági célok integrációja talán kiutat jelenthet a kilátástalan helyzetekből.

Összegzés és következtetések

A rendszerváltás óta eltelt negyedszázad átforgalmazta hazánkat. Az ország gazdasági és egyre inkább társadalmi szempontból is kettészakadt. Egy sikerebb, az EU-s átlagokhoz közelebb álló „konvergencia-klubot” alkotnak Budapest, Közép-Magyarország valamint a Nyugat-Dunántúl és a felzárkózó Közép-Dunántúl. A gazdasági értelemben egyre reménytelenebbül leszakadó csoportba tartozik Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld. A térségeken belül is jelentős különbségek vannak a központi helyzetű, jobb tőkevonzó képességgel rendelkező városok és a kisebb települések között. A piaci alapú és támogatásból megvalósult fejlesztések is inkább a hátrányokat fokozták. A főáramú, globális gazdasági rendet erősítő fejlesztések nagyon leegyszerűsítve a gazdagabbakat teszik még gazdagabbá, a szegényeket még szegényebbé.

A helyi, közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezések eltérő logikát képviselnek. Nem külső erőforrások (pl. tőkebefektetők, EU-támogatás) vonzására, hanem a belső erőforrások feltárására és fenntartható használatára koncentrálnak. Helyi, közösségi kezdeményezésre indulnak, és jó esetben a közösség ellenőrzése, irányítása alatt is működnek. Helyi elköteleződés jellemzi ezeket, azaz a közösség fontos szereplői (önkormányzat, vállalkozók, civilek stb.) részvételével és érdekében valósul meg. A gazdasági mellett közösségi, társadalmi célokat is felvállalnak. Innovatívak, alapvető intézményi formájuk a közösségi vállalkozás. Hasznuk között említhetjük, hogy helyi vállalkozói tevékenységet generálnak; munkalehetőséget biztosítanak; a közösségi vállalkozás maga is közösségi mintát nyújt, a benne dolgozók sajátjukként is tekinthetnek rá. Mozgósítják a helyi közösséget, bővítik a helyi együttműködési hálót, erősítik a társadalmi szolidaritást, megújítják a város-vidék kapcsolatokat.

A helyi közösségi gazdaságfejlesztési kezdeményezések általában nem formális intézményektől indulnak, hanem elkötelezett emberek kitartó összefogása révén. Nemritkán egy vagy néhány „helyi hős” mozgatja a kezdeményezést. Annak érdekében, hogy a kifáradást elkerüljék, a hosszú távú fenntarthatóság érdekében figyelni kell arra, hogy a terheket a kezdeményezés tagjai megosszák egymással.

Nagyon sokféle formában működhetnek e kezdeményezések, melyek közül néhány típust be is mutattunk. A civil kezdeményezésre indult helyi, termelői piacok, a hagyományos gyümölcsöket fenntartó tündérkertek, a fenntartható életformát

mintává emelni szándékozó magyar élők, a közösség által támogatott mezőgazdaság, a szociális farmok mind való helyi igényekből, a változtatás szándékával lépnek fel, a fent ismertetett elvekre alapozva.

Látszólagos kivételt jelentenek a közösségek nevezett kezdeményezések között az önkormányzati gazdaságfejlesztési törekvések. A gyakorlatban azonban ezek rendszerint olyan kistelepüléseken vagy rossz gazdasági és társadalmi helyzetben lévő területeken valósulnak meg, ahol a helyi társadalom korábban már súlyos veszteségeket szenvedett el. A gazdasági erő, a vállalkozások száma alacsony, az innovatív, fiatal, közösségért tenni képes és hajlandó népesség java már elvándorolt. Sok helyen tehát az önkormányzat marad az utolsó olyan számottevő aktor, amely a közösségért valamit tenni tud – és ezt el is várják tőle. Ilyen helyzetekben egy agilis, átlag feletti képességekkel rendelkező polgármester, helyi politikus is tud civilként viselkedni és a közösségi gazdaságfejlesztés motorjává válni. Az önkormányzatok sikere azonban nagyrészt attól is függ, hogy az elindított folyamatot mennyire teszi magáévá a helyi közösség.

A fenntarthatóság felé vezető úton csak életképes közösségek járhatnak sikerrel. Az ún. „munkahelyteremtés” nem önmagában vett cél. Ezek a kezdeményezések akkor tudnak tartósan működőképesé válni, ha valódi közösség vállalja fel őket, tehát a belső, emberi kapcsolatokra is figyelnek, nemcsak a gazdasági értékteremtésre. Jóllehet a napi küzdelem általában leköti az energiákat, azonban lényeges, hogy a kis, helyi kezdeményezések egymással is keressék a kapcsolatot, megosszák tapasztalataikat, képessé váljanak közös érdekképviseletre is. Fennmaradásuk ugyanis jelentős részben a külső feltételektől is függ. Fontos, hogy a helyi és országos politika ne ellenséget lásson a civil kezdeményezésekben, hanem felismerje a társadalom elképesztő önszorgató képességét, amely léptenyomon felbuzog, *ahol hagyják*. Nemcsak hagyni, de segíteni is szükséges lenne azokat, akik valóban rászorulnak.

Hivatkozások

Andréka (2015): A földhasználat jogcímei és szektorok szerinti megoszlása, 2013. FÖNYIR statisztika (FÖMI) 2013.01.01. Idézi: Dr. Andréka Tamás: A földforgalmi törvényről. Előadás, 2015. január 21. http://uni-eszterhazy.hu/public/uploads/10-andreka-tamas_54db0bfd81bc1.pdf

Agronapló (2016): Jó úton haladunk? A KAP jövője. Agronapló, 2016. szeptember 6.
<http://www.agronaplo.hu/szakfolyoirat/2016/09/szantofold/fo-uton-haladunk>

Ángyán (2014): VI. jelentés a földről. Föld- és birtokpolitika alulnézetből. Esettanulmányok az állami földbérleti rendszer értékeléséhez. Az elemzés időkeresztmetsze: 2014. január 1. A kézirat lezárva: 2014. július 15. Összeállította: Ángyán József. Gödöllő, 2014. július 20.
www.greenfo.hu/uploads/dokumentumtar/angyan-jozsef-vi-jelentese-a-foldrol.docx20

Ángyán (2016a): Állami földprivatizáció – intézményesített földbrablás (2015-2016.) II. Megyei elemzések. Zárójelentések az állami földprivatizációs rendszer valós értékeléséhez. Fejér megye. Időkeresztmetszet: 2016. szeptember 1. Összeállította: Ángyán József. Gödöllő, 2016. december 5.

http://www.kielegyenafold.hu/userfiles/file/2016/1215/foldarveresek_zaro_fejer.docx

Ángyán (2016b): Állami földprivatizáció – intézményesített földbrablás (2015-2016.) II. Megyei elemzések. Zárójelentések az állami földprivatizációs rendszer valós értékeléséhez. Győr – Moson – Sopron megye. Időkeresztmetszet: 2016. szeptember 1. Összeállította: Ángyán József. Gödöllő, 2016. december 18.

http://www.kielegyenafold.hu/userfiles/file/2016/1227/foldarveresek_zaro_gyor.pdf

Bajmócy Z. (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. JATEPress, Szeged, 2011. <http://www.eco.u-szeged.hu/download.php?docID=40090>

Bakó T. – Lakatos J. (2015): A magyarországi munkaerőpiac 2014-ben. In: Fazekas K. – Varga J. (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök 2014. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet. Budapest, 2015.

http://econ.core.hu/file/download/mt_2014_hun/egyben.pdf

Cseres-Gergely Zs.-Molnár Gy. (2015): Munkapiaci helyzet a közfoglalkoztatásból való kilépés után. In: Fazekas K. – Varga J. (szerk.): Munkaerőpiaci tükrök 2014. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaságtudományi Intézet. Budapest, 2015.

http://econ.core.hu/file/download/mt_2014_hun/egyben.pdf

Dr. Czene Zs.-Dr. Ricz J. (szerk., 2010): Helyi gazdaságfejlesztés - ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Területfejlesztési füzetek 2. szám. NFM, NGM, VÁTI Nonprofit Kft. Budapest, 2010.

<http://www.terport.hu/teruletfejleszt/utmutatok-kezikonyvek/teruletfejlesztési-fuzetek-2-szam-helyi-gazdasagfejlesztés-h>

Z. Dezsény, K. Réthy, B. Balázs (2014): Alternative Development on the Organic Sector Horizon Community Supported Agriculture in Hungary. In: RAHMANN G & AKSOY U (Eds.) (2014) Proceedings of the 4th ISOFAR Scientific Conference. 'Building Organic Bridges', at the

Organic World Congress 2014, 13-15 Oct., Istanbul, Turkey (eprint ID 24159) 587

Horváth G.-Perényi Zs. (szerk., 2013): Közösségi mezőgazdálkodás. Légy a részese! Tudatos Vásárlók Egyesülete, 2013. <http://tudatosvasarlo.hu/cikk/legy-reszese-kozossegi-mezogazdalkodas>

Hungarikum (2010): Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007-2013) félidei (mid-term) értékelése. Zárójelentés. Hungarikum Konzorcium. 2010. december

Kajner P.-Jakubinyi L. (szerk., 2015): Szociális farmok létrehozása Magyarországon. Kézikönyv és fejlesztési javaslatok. Szerzők: Czafrangó J., Csák Cs., Dávid I., Gazsi A., M. Hayes, Horváth J., Jakubinyi L., Kajner P., Pataki Gy., Rác J., Regényi E. M., Szabadkai A., Üveges G. Szimbiózis Alapítvány, 2015. szeptember.

<http://szocialisfarm.hu/hirek/tanulmany>

Kajner P.-Lányi A.-Takács-Sánta A. (szerk., 2013): A fenntarthatóság felé való átmenet jó példái Magyarországon. Nemzeti Fenntartható Fejlődés Tanács, Műhelytanulmányok - No. 18. MIS-ÖKO Kft., 2013.

http://nfft.hu/assets/NFFT_mt_18_Fenntarthatosagi_jo_peldak_2013.pdf

K Blog (2016): Még nem történt meg az oligarchacserre az agrártámogatásoknál. K Blog, 2016. április 15. <http://k.blog.hu/2016/04/15/agrar2015>

KSH (2008): A beruházások alakulása a magyar régiókban az ezredforduló után. KSH, Pécs, 2008. december. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/beruhazasreg.pdf>

KSH (2015): Mezőgazdasági termőföldárak és bérleti díjak, 2014. Statisztikai tükrök 2015/81. 2015. november 25.

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/mgf_olदारak1112.pdf

KSH (2014): Magyarország mezőgazdasága, 2013. (Gazdaságszerkezeti összeírás – előzetes adatok). Központi Statisztikai Hivatal, 2014. január. P. 4-5.

KSH (2016a): KSH interaktív térképek.

<http://www.ksh.hu/interaktiv/terkepek/mo/gdp.html?ma-pid=QPT002&layer=coun&color=1&meth=sug&catnum=5>

KSH (2016b): Fókuszban a megyék – 2016. I. félév. Térségi összehasonlítás. KSH, 2016.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/megy/162/index.html>

MTI (2014): A Tündérműmozgalom elindítóinak célja az őshonos gyümölcsfajták megőrzése. MTI, 2014. április 4.

Mezei C. (2006): A helyi gazdaságfejlesztés fogalmi meghatározása. Tér és Társadalom, 20. évf. 2006/4., 85-96. p.

Réthy K.-Dezsény Z. (2013): Közösség által támogatott mezőgazdaság. Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet, 2013. <http://www.biokutatas.hu/kiadvanyok/oemki-kiadvanyok/438-kozoosseg-atal-tamogatott-mezogazdasag>

A. Ronnby (1996): Helyi közösségek mozgósítása. Parola 1996/2

http://www.kka.hu/Kozossegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/b84c8c861998671e8525670c00815721/72d18b44c7aa129bc125688d0040ded2?OpenDocument

Szentkirályi B. (2013): Budapest virágzik, a vidék elbukott. Index.hu, 2013. január 22.

http://index.hu/gazdasag/2013/01/22/gdb_budapest_vs_vidék

Tagai G. (2015): Járási népesség-előrszámítás 2051-ig. In: Czirfusz M.-Hoyk E.-Suvák A. (szerk., 2015): Klímaváltozás – társadalom – gazdaság. Hosszú távú területi folyamatok és trendek Magyarországon. Publikon Kiadó. Pécs, 2015. P. 159 http://nater.rkk.hu/wp-content/uploads/2015/12/klimavaltozas_e_teljes.pdf

Tóth et al. (2013): Magyarország régióinak társadalmi-gazdasági profilja. Kutatásvezető: Tóth I. J. Készítették: Lőcsei H., Bublik B., Nyeste A. MKIK GVI Kutatási füzetek 2013/5. MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet. Budapest, 2013. október.

http://gvi.hu/files/researches/122/regio_2012_tanulmany_131028.pdf

Tóth et al. (2014): Fejlődő és leszakadó járások. Magyarország társadalmi-gazdasági profilja. Kutatásvezető: Tóth I. J. Készítették: Bublik B., Nyeste A. MKIK GVI Kutatási füzetek 2014/6. MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet. Budapest, 2014. augusztus 4.

http://gvi.hu/files/researches/451/GVI_JFM_2016_talok_160125.pdf

Tóth I. J.-Bublik B. (2016): Fejlődő és leszakadó járások – 2012-2014. Magyar járások társadalmi-gazdasági profilja a Járási Fejlettségi Mutató alapján. MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet. Budapest, 2016. január.

http://gvi.hu/kutatas/451/fejlodo_es_leszakado_jarasok_2012_2014

Új Ember (2015): Koncz Veronika: Az eltűnt kultúra nyomában. Új Ember Hetilap, 2015. augusztus 16.

<http://ujember.hu/az-eltunt-kultura-nyomaban/>

Vágvölgyi G., Mészáros Zs. (2016): A közösségi gazdaságfejlesztés fogalma.

<http://www.negyedikszeaktor.hu/kozossegi-gazdasagfejlesztes/>

Vidékstratégia (2012): Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020. Vidékfejlesztési Minisztérium. Budapest, 2012. http://videkstrategia.kormany.hu/download/4/37/30000/Nemzeti_Videkstrategia.pdf

Vs (2015): Ezen a pöttyös térképen múlik a gyerekeid jövője.

<http://vs.hu/kozelet/osszes/ezen-a-pottyos-terkepen-mulik-a-gyerekeid-jovoje-1029#!s0>

Társadalmi hatásmérés eredményei a Közösségi Szociális Szövetkezet 2011-2016 közötti 5 évében

Összeállította Németh László, a KöSzSz elnöke, 2016 novemberében

Összefogással, környezeti tudatossággal, szolidaritást vállalva lehetséges egy élhetőbb (helyi) társadalmat működtetni.

Az adományboltokat működtetik Vizkelety László szakmai vezetésével: Baranyi Zsuzsanna, Bársony Róbert; Farkas-Kis Ágnes, Kenéz Réka, Korényi Anna; Lajkó Alexandra, Nagy Benjamin, Szász Anikó, Varga Zsuzsanna. Pénzügyi vezető: Barótiné Markó Réka

Vezetői összefoglaló¹²

A Közösségi Szociális Szövetkezet¹³ (2010-ben alakult) egy olyan társadalmi vállalkozás, amely az E-Cherry adományboltok (három üzlet) működtetésével – állami támogatás nélkül, az állampolgárok adományozásával – önfenntartó modellben nyújt foglalkoztatást hátrányos helyzetű emberek számára. Nagyon olcsó vásárlási lehetőséget biztosít szegény embereknek, hozzájárul a környezeti fenntarthatósághoz az adományok újra használatba adásával, újra hasznosításának megszervezésével. Mindezt a szövetkezeti – demokratikus működés, szolidáris közösségi – elvek megvalósításával.

A fenntartható üzleti modell szerint felépített E-Cherry adományboltok, az állampolgárok adományainak eladásából származó árbevételből, az önkormányzat által kedvezményesen biztosított bérleti díjú helyiségben, a szövetkezet tulajdonosi szemléletével dolgozó munkatársak motivációjával tudnak sikeresen működni. A fenntartható működés fontos összetevője a sok (hat) csatornás értékesítés, ahol minden adománynak megtalálható az optimális ár-értékarányú felvevő piaca, miközben maga az adománybolt megmarad legolcsóbb vásár-

lási lehetőségként a szegények számára. Az E-Cherry adományboltok vezetői tudásukat – az adománybolt kultúrát, a fenntartható foglalkoztatást, a környezettudatos szemléletet – az adománybolt nyitására felkészítő képzésen keresztül adják át. Olyan adománykezelési és válogatási rendszer került kialakításra, amely lehetővé teszi muzeális értékű, antik tárgyak vagy gyűjtői tételek azonosítását, amelyeket továbbadományozás keretében közgyűjtemények vagy múzeumok kapnak meg, illetve más civil szervezetekkel való együttműködés keretében az ő igényeiknek megfelelően gyűjtött adományok átadásra kerülnek a klienskörük támogatása érdekében. Az együttműködés kiterjed művészekkel, művészeti akciókban való részvételre is. Az adományboltban fontos, hogy közösségi térként is tudjon működni, ezért tudatos közösségépítés és közösségi programok szervezése is történik az adományboltokban. Miatán az E-Cherry adományboltok területe nem alkalmas bútorok vagy nagyobb méretű tárgyak fogadására, ezért a nagyobb tárgyak esetében kialakításra került az adományközvetítés rendszere.

Az E-Cherry adománybolt modell jellegét adja a szövetkezeti szervezeti felépítés, a demokratikus működés; a munkatársak kiválasztási módja, felkészítésük az adománybolti munkára; az önfenntartó finanszírozási modell; a környezettudatos működés és szemléletformálás; a társadalmi szolidaritás gyakorlati megvalósítása; együttműködés önkormányzatokkal, civilekkel, adományozókkal; a társadalmi felelősségvállalás keretében nyújtott képzés, továbbadományozás, az adományozási kultúrát népszerűsítő „adományboltok éjszakája” szervezése; az átlátható működés, nyilvános beszámolók az adományozók felé.

A Közösségi Szociális Szövetkezet bemutatása

Képviseljük, hogy a szociális szövetkezet akkor tud működképes lenni, ha jó társadalmi helyzetben, tudással, készségekkel rendelkező emberek

¹² Az itt közölt írás – terjedelmi okokból -, mintegy a felét teszi ki az érintett hatásmérés eredményeit közlő teljes tanulmánynak, melynek ez rövidített, szerkesztett változata. A teljes anyagot lásd a KöSzSz honlapján a Beszámolóban, KöSzSz társadalmi hatásmérés tanulmány 2016 címen. <http://koszsz.hu/beszamolok> A szerk.

¹³ <http://koszsz.hu>

fognak össze hátrányos helyzetű, munkaerőpiacról kirekesztett emberekkel, és alakítanak közösen szociális szövetkezetet, azzal a céllal, hogy fenntartható, társadalmi vállalkozást működtessenek közösen. A Közösségi Szociális Szövetkezet ennek megfelelően alakult. Az alkalmazott munkatársként belépő kollégáink általában 1 éven belül egyben a szövetkezet tagjaivá is válnak, ezzel tulajdonosai lesznek a szövetkezetnek és résztvevői a döntéshozatalnak. 2016-ban a szövetkezetnek 16 tagja van. Hét tagjának van felsőfokú iskolai végzettsége, hét tagnak van középiskolai végzettsége (egy tag a munka mellett szerezte meg a végzettséget), egy tagnak van szakmunkásképzős és egy tagnak nyolc általános iskolai végzettsége. Négyen 50 év felettek, hárman pályakezdők, két tag gyermekét egyedül nevelő és egy roma származású tagunk is van.

A Közösségi Szociális Szövetkezet jelenleg három E-Cherry adományboltot működtet – XII. ker. Alkotás út 39.; XI. ker. Vegyész u. 1-5.; VII. ker. Király u. 103.

Működési jellemzők

A Közösségi Szociális Szövetkezet egy olyan társadalmi vállalkozás, amely az E-Cherry adományboltok működtetésével – állami támogatás nélkül, az állampolgárok adományozásával – önfenntartó modellben nyújt foglalkoztatást hátrányos helyzetű emberek számára. Nagyon olcsó vásárlási lehetőséget biztosít szegény embereknek, hozzájárul a környezeti fenntarthatósághoz az adományok újra használatba adásával, újra hasznosításának megszervezésével. Mindezt a szövetkezeti – demokratikus működés, szolidáris közösségi – elvek megvalósításával.

Munkatársaink kiválasztásánál fontos szempont, hogy olyan hosszú idő óta munkanélküli embereknek adjunk munkát, akik életkoruk (55 év felettek) miatt már nem kapnak munkát, vagy olyan pályakezdő fiatalok, akik nem tudnak belépni a munkaerőpiacra és itt szerezhetik meg első munkatapasztalataikat, illetve származásuk (pl. romák), vagy mentális betegségük (pszichés állapotuk), továbbá élethelyzetük (pl. GYES után) miatt nehéz a foglalkoztatásuk. **Összesen 12 alkalmazottja** van jelenleg a szociális szövetkezetünknek, ebből 10 főt valamilyen hátrányos helyzetből vettünk fel a szövetkezetünkbe. A béreket úgy állapítjuk meg, hogy az **alapbér magasabb, mint a minimálbér**, és ösztönzéseként a forgalom után **jutalék** jár a munkatársainknak. A biztos jövedelem, a társadalombiztosítási jogosultságok lényegileg járultak hozzá a munkatársaink életminőségének, biztonságérzet-

ének a javulásához. Egyik általános végezett munkatársunk érettségit szerzett és önálló albérletbe tudott költözni a gyermekével. Munkatársaink évenkénti munkaegészségi orvosi vizsgálatát úgy szervezzük meg, hogy az folyamatos prevenciót és az egészség fenntartását szolgálja.

Munkatársainkat saját **belső képzésünkön** készítjük fel az adománybolti munkára. Folyamatosan fejlesztjük kompetenciáikat, amelyekkel meg tudnak felelni nálunk, vagy akár az elsődleges munkaerőpiaci elvárásoknak. Az élethelyzeteknek megfelelően biztosítjuk a **rugalmas munkarendet, illetve a részmunkaidő** lehetőségét. Azokban a munkakörökben, ahol erre lehetőség van (Vatera, pénzügyes), biztosítjuk a **táv munka** végzés lehetőségét.

Az adománybolt lényegi feladata a **szemléletformálás**, a környezettudatos magatartás kialakítása, a szolidaritás mindennapi működtetése, ahol a jómódúak adományaikkal támogatják a társadalom szegényebb embereit, miközben fontos szerepet tölt be az előítéletek lebontásában, amivel az adománybolt terében találkozhatnak, kerülnek kapcsolatba adományozók és adományt vásárlók. Az adománybolt a napi működésben kapcsolati hálót biztosít, a törzsvásárlók és törzsadományozók **közösségi tereként** is működik. Lehetőséget adunk **önkéntes munkára** is – 21 fő számára, átlagban havi 20 órában –, akik felajánlható önkéntes kapacitásukat az adományok válogatásában, kihelyezésében, az adományozókkal és a vásárlókkal való kapcsolattartásban, illetve a szövetkezet működésének támogatásában tudják hasznosítani. Az **adományboltot egy olyan társadalmi szolgáltatásként értelmezzük**, ahová a piacgazdaság jellemzőjeként termelődő háztartási/családi feleslegek beadhatók adományként, azzal a céllal, hogy az adományozó hozzájáruljon hátrányos helyzetű emberek foglalkoztatásához, a társadalmi szolidaritás jegyében szegény emberek szükséglet kielégítéséhez, illetve aktívan részt vegyen a föld környezeti megóvásában az újra használaton és újrahasznosításon keresztül.

A **társadalmi felelősségvállalás** keretében évente két-három alkalommal **„Adománybolt nyitásra felkészítő képzést”** tartunk, azok számára, akik szeretnének adományboltot alapítani. Itt átadjuk az önfenntartó, foglalkoztatást biztosító, környezettudatos adománybolt működési modelljére vonatkozó tudást. Az eddigi öt képzésünkbe mintegy 40 fő járt. A résztvevők Budapesten kettő, Békéscsabán egy, Gyulán egy, Kecskeméten egy

adományboltot nyitottak. Munkatársaink meghívásra előadásokat is tartanak a szövetkezeti, illetve a fenntartható adománybolt működéséről. Magunk is hirdetünk az adománybolthoz kapcsolódó szakmai előadásokat.

Az adományok válogatásánál odafigyelünk arra, hogy ha olyan adománnyal találkozunk, ami muzeális értékű, antik tárgy vagy gyűjtői tételbe tartozik, akkor azt felajánljuk, **továbbadományozzuk közgyűjtemény vagy múzeum számára**. Így adományoztunk már az Iparművészeti Múzeum, illetve Fortepan gyűjteménynek is. Ugyanakkor vannak olyan civil és karitatív szervezetek, amelyeknek továbbadományozunk kimondottan számukra gyűjtött termékeket (pl. hajléktalan szervezetnek takarókat vagy szegények készségfejlesztésével foglalkozó civil szervezetek számára alkotáshoz szükséges alapanyagokat).

Az adományboltok működtetésben **együttműködünk** a helyi önkormányzattal (szerződéses formában: XII. Hegyvidék; XI. ker. Újbuda), helyi szociális intézményekkel, helyi civil szervezetekkel, a helyi és országos médiumokkal, hogy minél több emberhez eljusson a társadalmi üzenetünk, hogy **„összefogással, környezeti tudatossággal, szolidaritást vállalva lehetséges egy élhetőbb (helyi) társadalmat működtetni”**. Az E-Cherry adományboltról helyi, országos napilapban, Tv-ben, rádióban mintegy 60 **cikk, riport** jelent meg. Az elmúlt 5 év átlagát vizsgálva a KöSzSz **weblapját** évi 7000 felhasználó látogatta meg, 58500 megtekintés történt. A KöSzSz **Facebook** oldalait 2167 ember követi, naponta 1500-1700 ember nézi meg átlagban. A működésünket bemutató **előadások** száma évente 6, melyeken a résztvevők száma megközelítette a 150 főt. Az önkormányzatokkal olyan **szereződést** kötünk, amelyben az önkormányzat helyet és kedvezményes bérleti díjat biztosít szövetkezetünk számára, mi pedig vállaljuk, hogy helyi munkanélkülieket foglalkoztatunk az adományboltban, illetve a helyi lakosok számára elérhető az adománybolt fentebb ismertetett társadalmi szolgáltatása.

Eddig két **„Adományboltok éjszakája”** (2015 és 2016) rendezvényt szerveztünk meg országosan, amelyben 8 szervezet mintegy 20 adományboltja vett részt, ahol a megjelentek száma megközelítette a 600 főt és az adományozást népszerűsítő, adományozás kultúráját közvetítő színes programok száma 50 körül volt.

Az adománybolt mint olcsó vásárlási lehetőség, tulajdonképpen egy olyan módja a **szegénységben**

élők támogatásának, ahol a szűkös anyagi lehetőségeikhez igazodva fillérekért (150 Ft-ért) tudnak ruhákat, cipőt vásárolni, a mindennapi életvitelhez szükséges eszközöket beszerezni, sőt még a „luxusnak” számító, emberi méltóságot adó szórakozásra is tudnak költeni – filmek, könyvek, hanglemezek, ajándékok formájában – szintén fillérekért. A három adománybolt havi forgalma 11000-13000 tétel között van, ahol a termékek átlagos ára 200-250 forint között van, a vásárlók száma havonta 3000-3500 között mozog és a vevők átlagos költsége 500-1000 forint. Az adományboltokban úgy tud vásárolni egy szegénységben élő ember, hogy nem könyöradományt kap, ahol hálásnak kell lennie azért, hogy kap valamit, hanem méltóságteljes vásárlóként tud megjelenni. Figyelve a szűkös igényekre, időnként olyan akciókat is hirdetünk, amelyek aktuális helyzetben segítenek a szegény embereken (pl. tankönyvgyűjtés).

Adományközvetítés. Az adománybolt közvetítő szerepet is vállal jómódúak és rászorulóak között, olyan árucikkekre/tárgyakra, amit nem fogadunk az adományboltjainkban a méretük miatt (hűtő, mosógép, bútor). Ha valaki nem talál valamely neki szükséges használati tárgyat, akkor jelezheti nekünk (e-mailben, személyesen a boltokban), és mi az igényt kitesszük a bolti hirdető táblánkra és a facebook oldalunkra. Akinek lehetősége van adományozni a keresett árucikket, tárgyat, jelezheti e-mail címen vagy a boltjaink telefonszámán, illetve személyesen. Az igénylőt és az adományozót összekötjük és ők egyeztetik, hogy milyen módon kerül átadásra az adomány. Adományboltjaink a szállítást nem tudják vállalni, csak a közvetítést.

Van egy olyan általános társadalmi szemlélet, hogy Budapest XII. kerületében nem élnek szegények. Napi tapasztalatunk, hogy még a XII. kerületnek is vannak szegény lakói. Itt is válnak munkanélkülivé emberek; vannak olyan betegséggel, fogyatékosággal élő emberek, akiknek nagyon alacsony a jövedelmük; akik egy vásárlás miatt kerültek lehetetlen helyzetbe. Sokan csak a filléres termékeket tudják megvásárolni az adományboltban.

Az adománybolt működésének fontos eleme a **környezeti fenntarthatósághoz való hozzájárulás**. Az adományboltban leadott adományok megelőzik, hogy ezek a háztartás szintjén feleslegessé vált tárgyak szemétté váljanak. A három adományboltunk havonta kb. 10 tonna adományt fogad, aminek a nagyrésze (60%) újra használtba adásra kerül azáltal, hogy megveszik a boltban a vásárlók. A válogatást követően a nem használható adomá-

nyokat (30%) szelektíven válogatjuk – ezek főként ruha és elektronikus cikkek –, és újrahasznosításukat, feldolgozásukat biztosítjuk. Az adományoknak mindössze a 10%-a kerül kommunális hulladékként kidobásra.

Közösségi programok az adományboltban. Az Alkotás úti adományboltban az új könyves részleget tudatosan úgy alakítottuk ki, hogy lehetőség legyen közösségi programok megrendezésére is. Ünnepekörökhöz kapcsolódóan rendezvényeket szervezünk vásárlóink és adományozóink részére. Havi három alkalommal rendezünk közösségi programot (előadás, filmklub, kézműves foglalkozás). A közösségi szolgáltatás része, hogy lehetőséget adunk arra, hogy az adományokat úgy adja be valaki, hogy az

adományok történetét elmeséli. Sokszor hagyatékhoz kapcsolódóan nehéz az adományozónak az érzelmi megválás a tárgyaktól, illetve gyász kapcsolódik ezekhez a tárgyakhoz. Az adománytörténet mesélés segíti a gyászfeldolgozást. A közösségi programok része, hogy különböző művészeti akciók támogatójaként az adománybolt hozzájárul művészek alkotásaihoz, illetve vannak olyan közös művészeti programok, amelyek célja, hogy az adománybolt készletéből választva a művész adományokból készült művészi alkotásokat hozzon létre és mutasson be. Vannak olyan művészek, akiknek általuk meghatározott anyagokat gyűjtünk, ezzel járulva hozzá művészetükhöz.

KöSzSz E-Cherry adományboltok hatástérképe

erőforrások

- az állampolgárok tárgyi adományaiból bevétel
- önkormányzat kedvezményes bérleti díj
- szövetkezet tulajdonosi szemléletére épülő társadalmi vállalkozás napi működése, munkatársaink elkötelezettsége
- önkéntes munka

tevékenységek

- korábban hátrányos helyzetű embereket foglalkoztatunk
- az adománybolt olcsó vásárlási lehetőség, a szegénységben élők támogatási formája
- hozzájárulás a környezeti fenntarthatósághoz, az adományok újrahasználatba adásával, újrahasznosításával
- sokféle értékesítési csatorna működtetése, az áruk legjobb áron történő értékesítéséhez
- adománybolt nyitásra felkészítő képzés érdeklődőknek
- muzeális értékű, antik tárgy vagy gyűjtői tétel továbbadományozása közgyűjtemény vagy múzeum számára
- „Adományboltok éjszakája” szervezése
- adománybolti közösségi programok szervezése
- adományközvetítés

hatások

- önbecsülés, lelki egészség, közösséghez tartozás, államnak nem kell segítyt fizetnie
- hétköznapi használati eszközök, ruhák beszerzésén évi több tízezer forint megtakarítás
- élhetőbb környezet, környezettudatos szemléletmód ; az új tárgyak gyártási költségeinek megtakarítása
- autonóm és fenntartható társadalmi vállalkozásként működik az adománybolt
- adománybolt kultúra átadása, fenntartható modell alapján újabb hátrányos helyzetű foglalkoztatottak bevonása
- társadalom közgyűjteményei gazdagoknak, közösség számára elérhető tárgyak
- az adományboltok közösségi fellépése, az adománykultúra terjesztése
- helyi közösség építése, támogató kapcsolatok kialakítása
- aki fel tudja ajánlani és akinek szüksége van valamire, köztük hídhat képez

A működésünkben és a tevékenységünkben modellnek tartjuk

- a szövetkezeti szervezeti felépítésünket és demokratikus működésünket, vezetési modellünket, a tulajdonosi szemléleten keresztül, saját fenntartásban és értékeink szerint működtetett munkahelyeket
- munkatársaink kiválasztási szempontrendszerét, felkészítésüket a munkavégzésre, kompetenciáik fejlesztésének módját
- öfenntartó finanszírozási modellünket
- a környezettudatos működést és szemléletformálást
- az adománybolt működtetését, mely a társadalmi szolidaritás közvetítői tereként szolgál az adományozók és az adományt igénybe vevők számára
- az adománybolt közösségi térként való működését, a törzsvásárlók anyagi és lelki támogatását
- a társadalmi felelősségvállalás keretében nyújtott képzésünket, tovább adományozásunkat múzeumoknak, gyűjteményeknek, az adományozási kultúrát népszerűsítő „adományboltok éjszakája” szervezését
- átlátható működésünket, az adományozók felé nyilvános beszámolóinkat
- az együttműködéseinket önkormányzatokkal, civilekkel, adományozókkal
- disszeminációs tevékenységünk eredményeként az adományboltról megjelent cikkeket, interjúkat, riportokat
- szemléletmódunkat, ahogy működtetjük az adományboltot

Társadalmi haszon számszerűsíthető eredményei¹⁴

Társadalmi haszon alatt valamennyi olyan pénzben kifejezhető hatást értünk, amely adott tevékenység eredményeképp elkerült károkat, megtakarított kiadásokat, valamint pótlólagos bevételeket jelent.

Állampolgárok adományozásának éves értéke

2015-ben az állampolgárok által adott adományok éves értéke megközelítette a negyvenmillió forintot.

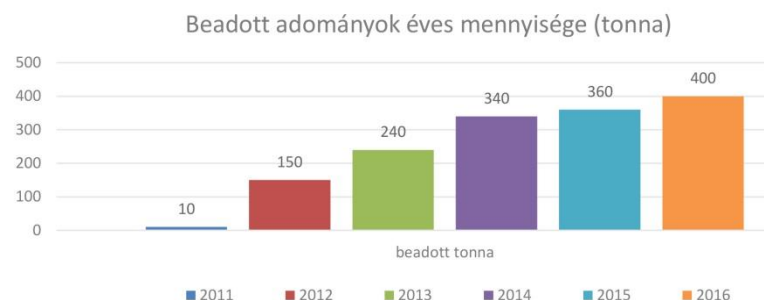

2011-ben egy adományboltunk volt a XII. kerületben. A második adományboltot 2012 szeptemberében a XI. kerületben, a harmadik adományboltot pedig 2014 márciusában a VI. kerületben nyitottuk meg. A beérkezett adományok értéke nem jelenti azt, hogy ennyiért értékesíteni is tudjuk az adományokat.

Az öt év alatt beadott adományok összértéke 163 millió forint.

A beadott adományok éves mennyisége és az elkerült hulladékkezelési költség. A környezeti terhelés csökkentése

Az elmúlt öt évben a beadott adományok mennyisége összesen 1500 tonna volt. Ennyi használati tárgy hulladékká válását előztük meg.

Az elmúlt öt évben a beadott adományok mennyisége alapján az elkerült hulladékkezelési költség összege közel 35 millió forint megtakarítását és 1500 tonna hulladék megelőzését jelentette.

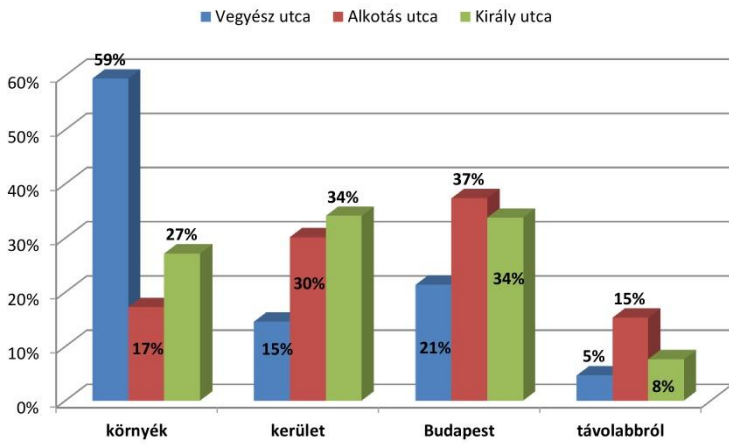
Miután a vásárlók és adományozók 50-75%-a az adományboltok környékről érkezik és főként tömegközlekedéssel, ezért nagy mértékben hozzájárul

¹⁴ A társadalmi haszon mutatók számítási módszerét a teljes kiadvány közli 1. számú mellékletében

ruľnak az adománybolt vásárlói a közlekedési környezetterhelés csökkentéséhez.

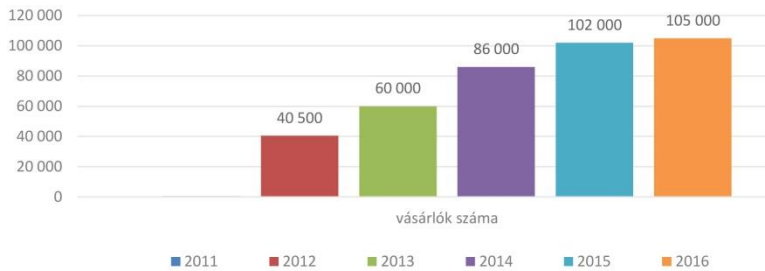
Honnan érkeznek az adományozó/vásárló?

Vásárlók éves száma, részükről megtakarított kiadás

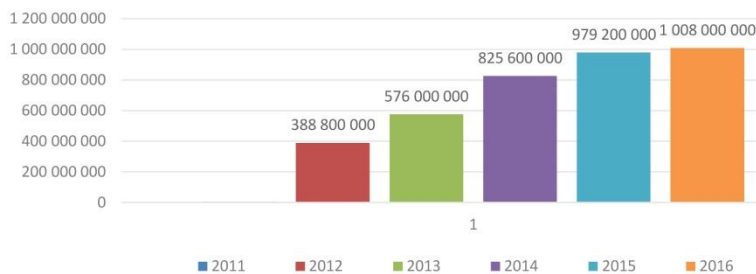
Az elmúlt öt évben összesen 394.000 ember vásárolt adományboltjainkban.

Vásárlók éves száma

Vásárlónként mindössze évi 9.600 Ft (a valóságban ennél magasabb) megtakarítással számolva az öt év alatt a vásárlók összesen 3,8 milliárd forintot takarítottak meg.

Vásárlók éves száma alapján a megtakarított kiadás

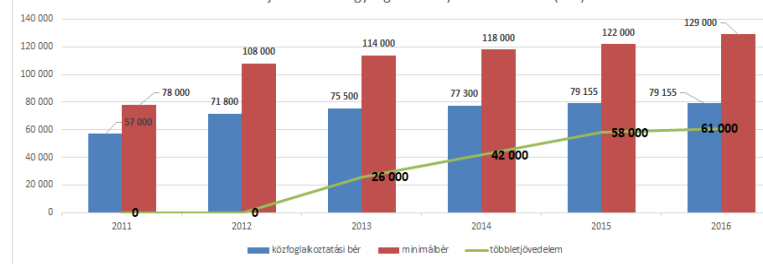
Megteremtett munkahelyek száma, elkerült állami kiadások éves nagysága és a többlet jövedelem mértéke a munkatársaknál.

Megteremtett munkahelyek száma

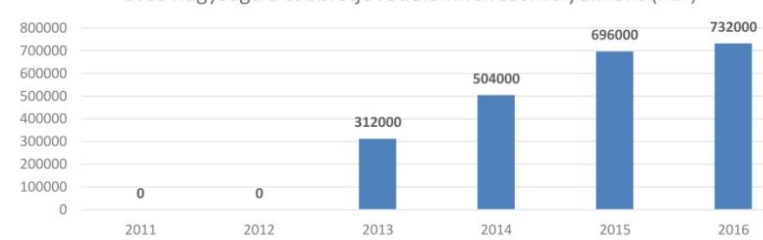

TÁMOP pályázat idején 24 foglalkoztatott, adományboltokban 12 foglalkoztatott.

Többletjövedelem nagysága személyenként havonta (Ft.-)

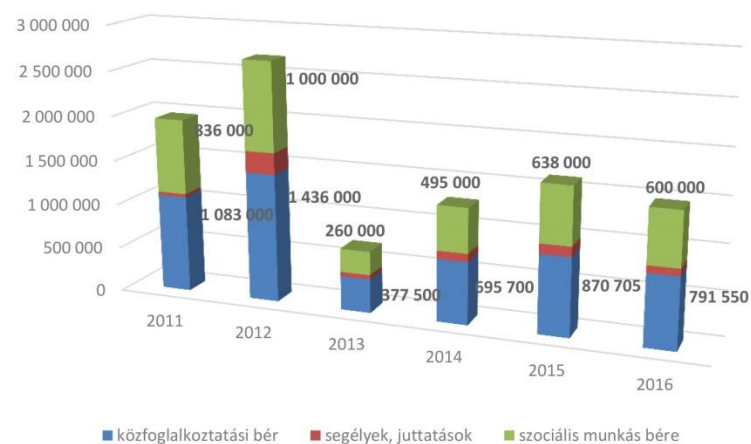

Éves nagysága a többletjövedelemnek személyenként (Ft.-)

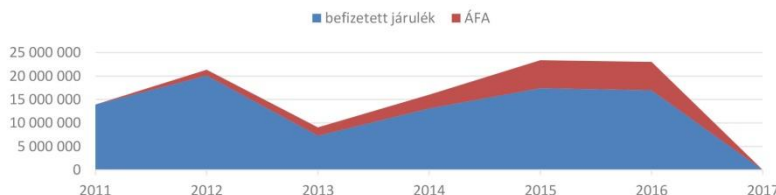
A többletjövedelem a minimálbérhez viszonyítva került megállapításra, a minimálbér felett elért többletjövedelmet mutatja be. Amennyiben a munkanélküli státusz segélyeihez viszonyítanánk, akkor még nagyobb lenne a többletjövedelem mértéke.

Elkerült állami kiadások éves nagysága

Az öt év alatt az állam összességében közel 10 millió forintot takarított meg. 5,3 millió forint közfoglalkoztatási bért, 600.000 Ft segélyt és 3.8 millió forint szociális intézményfenntartási költséget, illetve szociális szakember bért.

befizetett adók és járulékok Ft.-

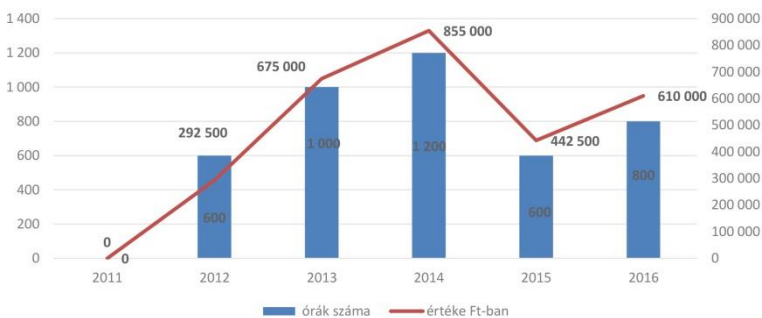

Az öt év alatt az államnak adók és járulék formájában befizetett összeg összesen meghaladja a 106 millió forintot.

Önkéntes munka értéke, amivel hozzájárultak az adománybolt működéséhez.

Az öt év alatt 21 önkéntes összesen 4200 óra önkéntes munkát végzett 2.9 millió forint értékben.

Önkéntes munka

Munkatársaink tudásának, készségeinek fejlesztése – elméleti és gyakorlati képzésük megtakarított költsége

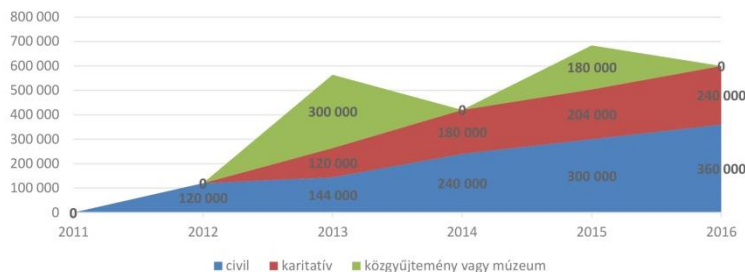
Tíz munkatársunk elméleti, gyakorlati és készség-szintű felkészítésén összesen 3,4 millió forint megtakarítás történt, miután vezető munkatársaink nyújtották a képzést – ingyenes formában.

Munkatársaink tudásának, készségeinek fejlesztése – elméleti és gyakorlati képzésük megtakarított költsége

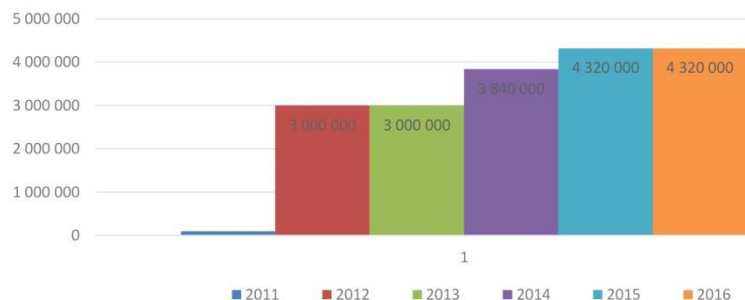
Civil, karitatív szervezeteknek, közgyűjtemény vagy múzeum számára tovább adományozott tárgyak értéke 5 év alatt 2 millió forint – a számukra megtakarított kiadás

Civil, karitatív szervezeteknek, közgyűjtemény vagy múzeum számára tovább adományozott tárgyak értéke

Önkormányzati együttműködésben megtakarított éves bérleti díj nagysága

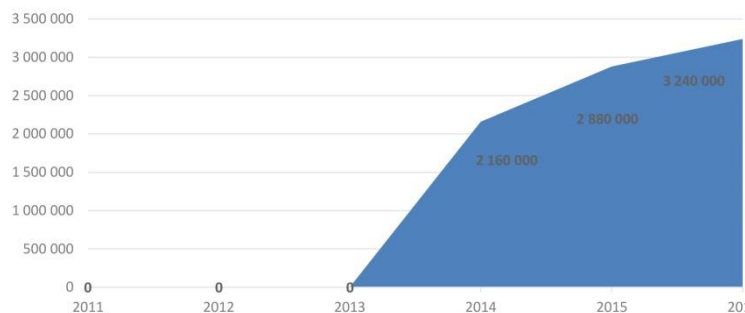
Önkormányzati együttműködésben megtakarított éves bérleti díj nagysága Ft

Az öt év alatt a három boltban összesen 18,6 millió forintot takarított meg a szövetkezetünk a bérleti díjon.

Adománykövetítés éves értéke (havi 3 nagy értékű adomány közvetítésével) – megtakarított kiadások nagysága

Adománykövetítés éves értéke

Az öt év alatt az adománykövetítés összértéke meghaladja a 8 millió forintot.

Képzésen keresztül externális hatás más településeken élőkre – a megnyitott öt adománybolt¹⁵

¹⁵ Az adománybolt képzésen keresztül megnyitott öt adománybolt externális hatását más településeken élőkre úgy számított...

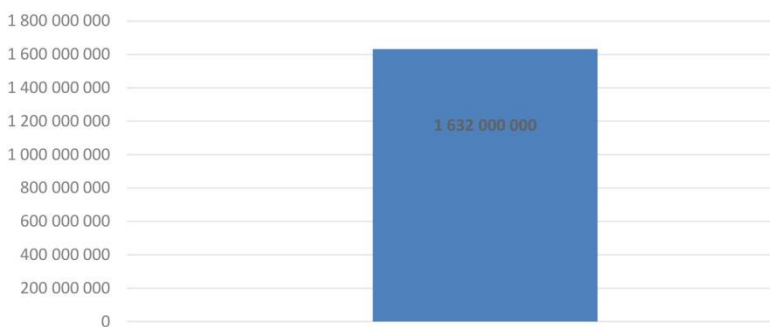
eredményeképp elkerült károk, megtakarított kiadások, valamint pótlólagos bevételek

Elkerült hulladékkezelési költség és állami kiadás (Ft) öt adományboltra vetítve

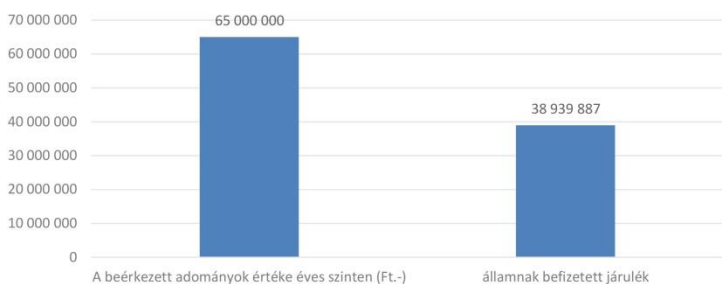
Az öt adományboltra vetítve az elkerült vállalati és állami költségek összértéke közelít a 15 millió forinthez.

Vásárlók számára megtakarított kiadás öt adományboltra vetítve

Az öt adományboltra vetítve a vásárlók megtakarított költsége közel van az 1,6 milliárd forinthez.

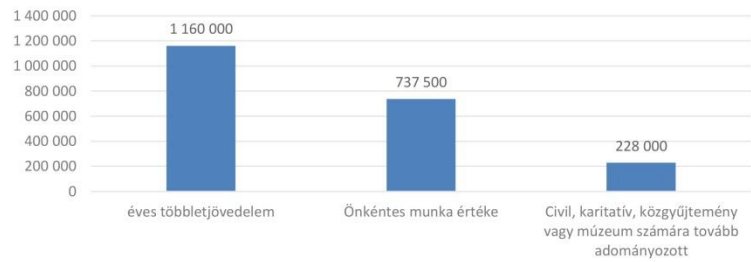
Adományok értéke és államnak befizetett adók és járulékok öt adományboltra vetítve

Öt adományboltra vetítve az állampolgárok adomány formában nyújtott támogatása közel 65 millió forint, és az államnak befizetett adók és járulékok összege 39 millió forint.

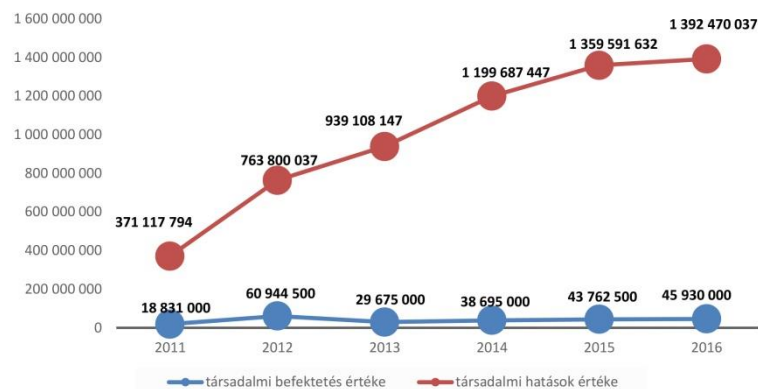
tuk ki, hogy a 15 társadalmi hatásmutató - e-cherry adományboltok által elért értékei közül - 10 hatásmutató esetében elosztottuk hárommal (miután az e-cherry bolthálózat értékei három bolt eredményeit mutatják, és a képzés hatására a szervezetek egy adományboltot nyitottak) és megszoroztuk öttel.

A munkatársak éves többletjövedelme, az önkéntes munka értéke és a továbbadományozás értéke, öt adományboltra vetítve

Társadalmi megtérülés eredménye

Társadalmi megtérülés eredménye Ft. 2011-2016

A táblázat helyes értelmezéséhez fontos tudni, hogy az állam az első két évben (2011 és 2012) összesen 50 millió forintot biztosított pályázaton keresztül. Ebből alapoztuk meg a társadalmi vállalkozásként működő adományboltot. 2013-tól az állampolgárok adományai, az önkormányzat bérleti díj támogatása és az önkéntesek munkája járult hozzá munkatársaink kiváló teljesítményéhez, amellyel elérhető volt, hogy gazdasági értelemben nullszaldóval működjön az adománybolt, miközben a társadalmi hatások komplex értéke szerint minden adomány egy forintnyi értéke 13-31 Ft közötti társadalmi hasznot hozott.

	társadalmi befektetés értéke	társadalmi hatások értéke	társadalmi megtérülés haszna
2011	18 831 000 Ft	371 117 794 Ft	20 Ft
2012	60 944 500 Ft	763 800 037 Ft	13 Ft
2013	29 675 000 Ft	939 108 147 Ft	32 Ft
2014	38 695 000 Ft	1 199 687 447 Ft	31 Ft
2015	43 762 500 Ft	1 359 591 632 Ft	31 Ft
2016	45 930 000 Ft	1 392 470 037 Ft	30 Ft

Az öt év alatt összesen 238 millió forint társadalmi befektetés eredménye 6 milliárd forintnyi társadalmi hatás.

A pereai InDaHouse Vendégház sikerei és kudarcai

Benkő Fruzsina

Benkő Fruzsina vagyok, szociális munkás, a Szociális Innováció Alapítvány InDaHouse Hungary programjának megálmodója és vezetője. A most következő oldalak látszólag a társadalmi vállalkozásunkról, az InDaHouse Vendégházról fognak szólni, de igazából a Perén lakó emberekkel való viszonyunk alakulása a téma. Ki fog derülni, hogy a vendégház nem elválasztható attól az önkéntes programtól, amit működtetünk a faluban, és hogy milyen mélyen összefonódnak a félelmek, az elkövetett hibák és a játszmák mindazzal, ami a programban és azon belül a vendégházban történnek. Ez egy nagyon őszinte írás, azzal a céllal, hogy mindenki, aki olvassa, tanuljon a mi hibáinkból, miközben számunkra azt szolgálja, hogy az első, naiv három év után képesek legyünk főnixként újraéledni és ügyesebben, magasabb szinten folytatni a munkánkat. Írásom óhatatlanul inkább a kudarckról fog szólni, mint a sikerekről, mert jelenleg egy nehezebb időszakban vagyunk, sok rossz dolog történt velünk az elmúlt félévben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennénk nagyon büszkék arra, hogy van egy vendégházunk, hogy voltak fantasztikus eredményeink, amelyeket a pereiekkal értünk el, hogy nem is álmodtunk arról, hogy 10 körül lesz azoknak a száma, akiknek kiegészítő keresetet tud biztosítani a társadalmi vállalkozásunk alig több, mint egy év alatt.

2013 telén, egy társadalmi vállalkozásokat fejlesztő program egyik képzési napján, Budapesten, megszületett az ötlet, mely szerint egy vendégházat fogunk üzemeltetni azzal a céllal, hogy megvédjük a pályázati finanszírozás viszonyosságaitól azt az önkéntes programot, ami akkor még szintén álmom volt csupán. A tervezett társadalmi hatás az volt, hogy a vendégház nyereségéből garantáljuk, hogy az önkéntes program túléli azokat az időszakokat, amikor nincs nyertes pályázatunk. Igyekeztünk nagyon felkészülni: tanultunk, üzleti tervet írtunk fél éven keresztül, tehát átgondoltuk, hogy mit, kinek, hogyan és mennyiért fogunk eladni, piackutatást

végeztünk, mindezt prezentáltuk, más társadalmi vállalkozásokat látogattunk. Nagyon hitünk abban a koncepcióban, amit kitaláltunk.

Időközben megtaláltuk a helyszínt, Perét, egy apró, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei falut a Hernád partján. A dombjai, kanyargós utcáskái, három temploma, a falu közepén álló kastélya miatt gyönyörű, sajátos hangulatú falu, amibe az ember azonnal beleszeret, amikor meglátja. Így jártunk mi is, és abban reménykedtünk, hogy a leendő vendégház lakóival is ez történik majd.

2014-ben indítottuk el azt az önkéntes programot (InDaHouse Hungary), melynek keretében mára közel 300 önkéntes járt már Perén és segített az ott élő gyerekeknek a tanulásban, tartott nekik tábort, vagy építette a vendégházunkat. 2016-ban ugyanis megnyitott az InDaHouse Vendégház, a Norvég Civil Támogatási Alap támogatásának köszönhetően.

Egy, a Görög Katolikus Egyház tulajdonát képező házat újítottunk fel, és az Egyházzal kötött bérleti szerződés értelmében 2024-ig használhatjuk azt vendégházként. A falu közepén álló, évek óta üresen álló ingatlanról van szó, amit a pályázatból belülről tudtunk felújítani. Egy fiatalos, színes, 8 ágyas szállás lett belőle, 3 szobával, 1 fürdőszobával, alacsony árakkal (jelenleg 2500 forint 1 éjszaka/fő). 2016. április 30-án nyitottuk meg, a helyiek nagy segítségével.

A közösség és a vendégház

A pereai emberek és az InDaHouse kapcsolata igen változó, krízisek és együttműködési időszakok váltogatják egymást, ami a Vendégházat is érinti.

Perén 360-an laknak, szinte tökéletesen leképezve a magyar társadalmat: cigányok és nem-cigányok, szegények és gazdagok, fiatalok és idősek élnek itt együtt, messze a városoktól (a

legközelebbi város, a szebb napokat látott Encs, 10 kilométerre van). A település régen egy nemesi család köré szerveződött, az itt élők őket szolgálták, és ez a mai napig meghatározza az identitásukat.

Ma az önkormányzat, az óvoda, a bolt, a panzió és a kemping nyújt munkalehetőséget, ami első ránézésre viszonylag soknak tűnik, ha azonban közelebb megyünk, kiderül, hogy csak egy maroknyi embernek jelent ez igazi lehetőséget, és közülük is sokan nem pereiek. Természetesen Perén is dübörög a közfoglalkoztatás, egy nemrég megjelent cikkben a polgármester azt nyilatkozta, hogy 110 százalékos a közmunka, mert nemcsak Peréről, hanem más falvakból is felvesz embereket.¹⁶

A jelenlegi, Magyarországot jellemző életterhelten helyzetre szinte minden család más és más túlélési stratégiát választ, ami elegendő okot ad arra, hogy megossa a falut, és ujjal mutogassanak egymásra az emberek. Ezek egyrészt pénzkereső stratégiák (külföldi vagy más városban lévő munka, fekete munka, üzletelgetés stb.), másrészt lelki stratégiák (alkoholizmus, hatalmi játszmák, pletyka). A falu amilyen kicsi, olyan megosztott. Mindenki félti azt az icipici hatalmát, amije van és nem fél harcba szállni érte. Ez lehet pénzhez köthető, de a közösségben elfoglalt pozíció is. Ez a közösség lehet az egész falu, egy utca vagy egy család.

A program elején kívülről, messziről érkező emberek voltunk, akikkel szemben a helyiek bizalmatlanok voltak, kivéve a polgármestert, aki nyitott volt az ötleteinkre, együtt gondolkodott velünk, segített helyszínt találni a vendégháznak. Ez a nyitottság volt az oka annak, hogy ott maradtunk Perén és belevágtunk abba a munkába, ami 3 éve tart. A hosszas tervezgetés után, amit a bevezetőben említettem, az önkéntes programmal kezdtünk, amivel elsősorban a gyerekeket szólítottuk meg. Az akkor még fénykorát élő, TÁMOP-ból finanszírozott közösségi ház segített nekünk elérni a családokat, talán így alakult ki, hogy nem minden családot értünk el, hanem elsősorban a szegényebb, többségében cigány családokat. Később sok támadás ért minket a falu vezetése részéről amiatt, hogy mi nem az egész faluval dolgozunk, és akikkel dolgozunk, azok nem reprezentálják a falut. Tény, hogy az a mai napig megmaradt, hogy elsősorban a kevesebb hatalommal, a pereitársadalom alján lévő emberekkel dolgozunk együtt, velük próbálunk

együtt a kettőre lépni. A falu többi része szkeptikus a munkánkkal kapcsolatban, nem nézi jó szemmel, hogy a megfosztottabb emberek kapnak előnyöket, de nem hajlandóak csatlakozni sem a közös munkához, annak ellenére, hogy ennek a lehetősége sokszor fel ajánlva számukra. Idén a polgármester már arról beszélt, hogy a csoportot, amivel dolgozunk, le kellene cserélni, és olyanokkal feltölteni, "akik valóban tenni akarnak a faluért, nemcsak a maguk hasznát nézik."

Az első félévben (havonta utaztunk oda a gyerekekhez és foglalkozásokat tartottunk nekik) nagyobb konfliktusok nélkül működtünk, de ez nem azt jelenti, hogy nem voltak nehéz helyzetek. Az első pofon éppen ekkor történt. Hatalmas lendülettel próbáltunk a felnőttekből csapatot alkotni és bevonni őket a társadalmi vállalkozásunk ötletébe. Volt egy kis munkacsoportunk azokból, akiknek voltak ötleteik, például szívesen csináltak volna főzőklubot a turistáknak. Megbeszéltük velük, hogy tartunk gyakorló alkalmakat, amikor kipróbálhatják magukat az önkéntesek előtt. Éppen túl voltunk az első ilyen alkalmon, amit cigány asszonyok vezettek és nagyon jól sikerült, amikor lehetőséget kaptunk arra, hogy Encsen meséljünk az önkormányzat embereinek a programunkról. Én az egyik cigány nőt szerettem volna magammal vinni, hogy a saját szemszögéből meséljen a velünk kapcsolatos tapasztalatairól, de az egyik nem cigány nő ellene fordult és úgy megbántotta, hogy az a nő azóta sem jött a programunk közelébe. Encsre senkit nem vittünk magunkkal arra a megbeszélésre. A destruktív nem cigány nővel azonban nem konfrontálódtunk, mert nem akartuk elveszíteni az unokáit, akik akkor jártak a programunkba (és igazából köpni-nyelni nem tudtam, olyan jelenetet rendezett. Ez a fék nagyon sokáig, egészen a közelmúltig jellemezte a felnőttekkel való viszonyunkat. Ennek hátterében az áll, hogy azt gondoltuk, hogy valami olyasmit adunk a gyerekeknek, amire szükségük van (ez igaz), de ezt a szülei nem tudják (ez esetben ez is igaz), és ezért simán játszmáznak azzal, hogy elengedik-e a gyereket hozzánk, vagy nem (ez is igaz). Ott hibáztunk, hogy nem kezdtük el elvárni a helyiektől, hogy felmérjék az értékét a programnak, hogy felismerjék, hogy miért jó az a gyerekeknek és ne nekünk kelljen állandóan megalázkodni azért, hogy a gyerekek eljussanak a foglalkozásainkra. Mivel nem ismertük fel ezt a helyzetet, ezért nem is változott semmi, akik játszmáztak az elején, azok most is játszmáznak, és talán természetes, hogy

¹⁶ <http://abcug.hu> (2017)

éppen az ő gyerekeik azok, akik a legkiszámíthatatlanabbul járnak a foglalkozásainkra. Tehát a félelmeink-mozgatta stratégiánk nem bizonyult hatékonyak.

A következő nagy esemény a norvégos pályázatunk megnyerése volt. Ekkor beigazolódni látszottak a helyiek félelmei, miszerint mi csak azért vagyunk ott, mert meg akarunk rajtuk gazdagodni. Hatalmas volt a felháborodás, mi meg féltünk, hogy vége a programnak. Falufórumot hívtunk össze, ahol az lett a megoldás, hogy különböző munkacsoportok alakultak, amelyekben a helyiekből és közülünk is volt egy-egy vezető kijelölve. Ebben voltak olyanok, amelyek a mi tevékenységeinkhez köthetőek és voltak olyanok, akik az ő igényeikhez. Utóbbi kategóriába tartozott az adománygyűjtő munkacsoport, ami azért jött létre, mert a helyiek azt mondták, hogy nekik nem arra van szükségük, hogy játsszunk a gyerekekkel, hanem arra, hogy tudjanak nekik enni adni, tudjanak rájuk ruhát adni. Mi nem akartunk adományokat vinni, mert partneri viszonyt szerettünk volna kialakítani a felnőttekkel, és az adományosztás szerintünk egy ez ellen ható, fentről lefelé történő, az alá-fölérendelt viszonyt megerősítő dolog. Ugyanakkor a falufórumot erősebb-ként fogadtuk el, mint a mi eredeti szakmai elveinket, ezért igent mondtunk az adománygyűjtő munkacsoportra, igaz, annyit feltételül szabtuk, hogy ez a helyiek csoportja legyen, amelynek mi a segítői és támogatói leszünk, de amelyben ők tesznek azért, hogy adományokat kapjanak. Így jött létre az a csoport, amely aztán nagyon sok jónak köztük a vendégháznak is az alapító csapata lett, de nemrégiben feloszlott, mert a polgármester célkeresztjébe került.

A polgármesterrel való viszonyunk teljesen érthető módon a külső szemlélők számára az egyik leg-izgalmasabb téma, a már említett cikk is ezt elemzi, amely a vele kialakult álló háborúnk csúcspont-ján készült, 2017. nyarának elején. Nagyon nehéz a felmerülő kérdéseket megválaszolni. A kapcsolatunknak mindig voltak magasságai és mélységei. Én úgy tapasztaltam, hogy hajlamos egy-egy pillanat alapján nagy következtetéseket levonni (látta, hogy kap egy falat csokit egy gyerek, és azóta se tudjuk lemosni magunkról, hogy hozzánk a csokiért járnak a gyerekek). Egészen más világban él, mint mi, nem érti, hogy mit csinálunk a gyerekekkel. Mindkét állításomra rávilágít az, amit az abcug-nak nyilatkozott: "Gondolom, ön is volt gyerek, és ön is

szerette a hétvégéket, amikor nem kellett iskolába menni, lehetett játszani, csavarogni. Egy kicsit sok belőlük" – mondta Blaskó az Abcúgnak. "Perén működik egy szolgáltatóház, ahová az utóbbi két évben azért nem mennek be a gyerekek, mert Fruzsinaéktól kapnak csokit, és inkább hozzájuk mennek." A vele való kapcsolatunk idén februártól romlott meg. 2-3 hónapon keresztül folyamatosan kritizálta a működésünket, falufórumot hívott össze, ahol elmondta a véleményét, a gyerekek szüleit faggatta arról, hogy mi történik nálunk. Közben két dolog derült ki. Az egyik, hogy az adománygyűjtő munkacsoportot meg akarta szüntetni. A másik, hogy arra a teremre, amiről velünk érvényben lévő bérleti szerződése volt, pályázatot adott be a megkérdezésünk nélkül, amit aztán meg is nyert. Ezért nekünk új helyre kell költöztetni az önkéntes programunkat. Az ebben a cikkben leírtak miatt ez az új hely nem Perén lesz, hanem a szomszéd faluban, Hernádszentandrásan.

Visszatérve 2016 tavaszára, ez volt az adománygyűjtő munkacsoport egyik legszebb szakasza. Túl voltunk néhány sikeres akción, épp benne voltunk a gyereknapi szervezési munkáiban, miközben közeledett április 30-ika, a norvég pályázatunk vége, amikor a vendégházat át kellett adnunk. A felújítási munkák próbára tettek minket, nagyon naivan vágtunk bele, és végül közel 60 önkéntes 8 havi munkájával tudtuk befejezni. (Van, ami még ma sincs kész.)

A pályázat másik részét alkotta egy ún. faluséta beindítása, amit a Budapesten ismert tematikus séták mintájára lett kialakítva, szintén az adománygyűjtő munkacsoport néhány tagjának részvételével. Egy két napos képzésen, a Haver és az Uccu Alapítvány munkatársainak segítségével alakították ki a sétát, illetve jártak Budapesten is, hogy élőben lássák, hogyan működik ez a műfaj.

Azt, hogy ki vehet részt a közös munkában, az adománygyűjtő munkacsoport által meghozott egyik alapszabály határozta meg: csak az részesülhet adományban, aki részt vesz a csoportban vagy a gyereke az InDaHouse programba jár. Ez az elv valahogy elmosódott, és mindenre kiterjedt, például arra is, hogy ki takaríthat a vendégházban, vagy ki lehet sétavezető. Tehát nem piaci alapú kiválasztás történt, hanem inkább jogról beszélhettünk, ami mindenkinek járt a csoportból.

Az átadás előtt egy nappal még nagyon sok teendő volt a vendégházban, az egyik apuka egész éjjel villanyt szerelt velünk, és amikor reggel ő

hazament, jöttek a többiek segíteni. Nem kértünk senkit, hogy jöjjön, és mégis mindenki ott volt. Együtt vakartuk a glettet a padlóról, szereltük az éjjeliszekrényeket és egy csapat a kertben főzte az ünnepi bográcsgulyást. Mindenben lehetett rájuk számítani, és ezt fantasztikus volt megélni.

A vendégház a kezdetektől egy pereci lány vezeti, aki az önkéntes program 2014-es indulása óta a jobbkezünk volt a faluban. Ő eddig kisbaba mellett dolgozott velünk, de sürgősen meg kellene oldanunk, hogy tőlünk tudjon fizetést kapni ahhoz, hogy ne veszítsük el, mint munkaerőt. Mellette két csapat alakult ki: a takarítók csapata és a sétavezetőké. Ahogy azt említettem, nem piaci alapú kiválasztás történt, hanem az egész adománygyűjtő csoportnak felajánlottuk, hogy aki szeretne egyik vagy másik munkában részt venni, az megteheti. Így alakult ki, hogy általuk megszavazott módon (vetésforgóban) és pénzért dolgoznak a tagok. Egyszerűsített foglalkoztatottként tudjuk őket bejelenteni, a takarításért, a nagytakarításért, a fűnyírásért, és a karbantartói munkákért annyi pénz jár, amennyit együtt megszavaztunk. A faluséta árát is együtt határoztuk meg. Annak az egész bevétele az abban részt vevők között oszlik szét: a szervező, a sétavezető és a turistákat a saját házukba beengedők között. Mindez azoknak, akik nálunk dolgoznak, egyenlőre csupán néhány ezer forintos bevételt jelent egy hónapban. Alkalmanként tudunk nekik fizetni, ami azt jelenti, hogy minden a forgalomtól függ: minél több vendégünk van, annál több a munka és annál több a fizetés. A csapatban eredetileg 4 takarító volt, de az ő számuk az idő során lecsökkent kettőre (terhesség és elbocsátás miatt). Ezt a számot nem szeretnénk növelni, mert akkor nagyon ritkán jutott sorra valaki, így nagyon keveset keresett és nem is érezte annyira a magáénak a feladatot, mindig volt kire mutogatni, ha valami gond volt. Az a pereci lány, aki a foglalkozásokat intézi és koordinálja a ház ügyeit, havi 15.000 forintot kap fixen, és ezen felül a bevétel 10%-át. Gazdaságilag, ahogy azt említettem, az lenne a legfontosabb, hogy az ő fizetését ki tudja termelni a ház. A takarítók és a karbantartó alkalmanként 1500 forintot kap, ami egy-két óra munkának felel meg. Ez jóval magasabb, mint az az 500 forint, amit hasonló munkákért helyben kapni lehet, azonban jóval közelebb van a korrekt fizetéshez. Az itt leírt összegek nettó bérek, ezekhez még hozzájönnek a járulékok.

A következő kudarc télen jött, amikor egy másik szervezettel közösen tartottunk ruhaosztást. Hosszas előkészületek előzték meg, mert a szervezetnek az volt a kikötése, hogy csak akkor hoznak Perére ruhát, ha nagyon ki van találva, hogy ki, mit, hogyan kap. "Egy ruha se végezze a kályhában"- szöveg a vezetőjük kérése. (Ami egyrészt érthető és teljesen logikus, másrészt átélve a közelmúlt egyik leghidegebb telét Perén, megtapasztalva, hogy milyen az, ha nincs fűtés egy házban, ahol gyerek lakik, annak részeseként, hogy heteken keresztül az a téma, hogy honnan lehetne még tüzelőt szerezni, maximálisan megértem azokat az embereket, akik mindenképp megpróbálnak csak egy kicsi meleget is varázsolni.) Sokat vitatkoztunk arról, hogy mik legyenek a szabályok. A csoport egyik meghatározó tagja félhangosan adta a tudtomra, hogy ha én elhiszem, hogy a pereiek be fogják tartani ezeket a szabályokat és nem fognak lopni, akkor én még nem ismerem őket. Nagyon meglepett ez a jelenet, nyomasztott is, természetesen. De végül meghoztuk a szabályokat, és felkészülve vártuk a ruhákat. Az együttműködő szervezet az esemény után azt mondta, hogy profik voltunk, még sehol nem tapasztaltak ilyen jó szervezethez. A helyiek mindent betartottak, pedig volt 3, külön-külön is elég szoros szabály (érkezési sorrendben lehetett bemenni, meg volt szabva, hogy ki mennyi ruhát hozhat ki, és hogy mennyi időt tölthet bent). Volt, aki odajött megköszönni, hogy végre normálisan voltak a ruhák, asztalokon, nem csak összeöntve a földre, és milyen jó, hogy vannak szabályok és nem mindenki tülekedve gyűjt össze mindent, amit bír. A nap végén azonban kiderült, hogy az egyetlen, aki nem tartotta be a szabályokat, az a munkacsoport néhány tagja volt. Sajnos utána sokáig nem volt gyűlés, ahol ezt elmondhattam volna nekik, és amikor folytattuk a munkát, akkor ez már feledésbe merült. Igaz, csupán néhány aktív hónap volt hátra, mert az első igazán komoly, nagy dolgokat megvalósító akciónk túl nagy durranás lett volna. Fürdőszobákat szerettünk volna azokba a házakba, ahol nincs, bevezetett vizet szerettünk volna oda, ahol az sincs. Valószínűleg ez olyan nagy fegyvertény lett volna, hogy nagyon csúnyán meg lett támadva a helyi csoport, ami nem is bírta azt ki, és feloszlott.

Mint említettem, a vendégház és a faluséta csapata ugyanezekből az emberekből állt, és ezért azok a problémák, amik az adománygyűjtő munkacsoportot jellemezték, itt is megfigyelhetőek

voltak. Az egyik, és talán legfontosabb, hogy ha konfrontálódtak is egymással, akkor sem történt változás, hanem pár hét múlva visszarendeződött minden az eredeti állapotba. Voltak igazságharcos, megbízható tagok és pletykáló, játszmázó, a programnak ártó tagok. Ez a működés jellemzi az egész falut. Nincsenek hosszú távú, konstruktív megoldások, csak szájkarate, erőfitogtatás,

és status quo fenntartás. Ha valaki eltér, más utat szeretne járni, kreatív, akkor a falu bedarálja, de legalábbis hatalmas erőket megmozgatva megpróbálja bedarálni. Ebben a meggyengült állapotban vagyunk jelenleg.

Ez a meggyengült állapot sokkal inkább érinti azonban az önkéntes programot, azon belül is az adománygyűjtő munkacsoportot. A vendégházat inkább az veszélyezteti, hogy veszteséges. Amikor 3,5 évvel ezelőtt megírtuk az első üzleti tervet, a kastély egyik kiszolgáló épületében gondolkodtunk, eredeti, 200 éves falakkal, a kastély közvetlen közelében. Egészen máshova pozicionáltuk azt az ún. kastélyszállót, mint ahol a mai vendégház van. (Az akkori üzleti tervben 6000 forint volt egy éjszaka, ami jelentős különbség a jelenlegi árhoz képest.) A nagy lelkesedésben, amikor megnyertük a pályázatot, megállapodtunk az Egyházzal és felújítottuk a házat, ezt elfelejtettük alaposan átgondolni. Próbáltunk okosak lenni, úgy kialakítani a kiadásokat, hogy azok a bevétellel együtt mozogjanak, de ahogy telik az idő, egyre több olyan kiadásunk van, ami nem a bevételtől függ, hanem egyszerűen szükség van rá: tönkremennek dolgok, nő a fű stb. Nagyon nagy energiákat tudtunk a vendégházra összpontosítani a program elején, illetve a felújítás alatt, de amióta megnyílt, nem tudunk vele úgy és annyit foglalkozni, mint ahogy szükséges lenne. A helyi embereket kivéve mindenki önkéntes és így nem jut elég szakértelem és energia arra, hogy felfrissüljön. Ezen igyekszünk most változtatni: újra üzleti tervet írunk, de most egy másik mentor programban (ERSTE SEEDS), miközben azon gondolkodunk, hogy gyakornokot keressünk, aki be tudja hozni azt a szakértelmet,

amire a háznak szüksége van, miközben ő is megkapja azt a lehetőséget, hogy gyakorlati tapasztalatokat gyűjtsön. Ma már azért lenne nagyon fontos, hogy a ház működjön, hogy annak a néhány embernek, aki hűségesen együttműködik velünk és a falu vezetése nem akar nekik lehetőséget adni emiatt, meg tudjanak élni a nálunk végzett munkájukból.

Ma már nem így csinálnám.

Annyira fontos volt a számunkra, hogy jól sikerüljön minden, olyan nagy felelősséget éreztünk azokért, akikért dolgozunk, hogy nagyon féltünk, hogy valami félresiklik és véget ér a program. Ezért szerettük volna előre kitalálni, hogy miként tudjuk garantálni az önkéntes program fenn-tarthatóságát, és ezért találtuk ki előre a vendégház koncepcióját. Ma már azt gondolom, hogy hiba volt az íróasztal mellől, "Budapest" kitalálni a társadalmi vállalkozásunkat. Meg kellett volna várni, hogy mi lesz az az ötlet, ami kiforrja magát a terepen, ha már túl vagyunk az önkéntes programunk beindításán. A másik, amit ma már biztos, hogy másként csinálnék, az a helyiekkel való viszony kialakítása. Ahogy azt a cikkemben is írtam, túlságosan 'alá mentünk' a helyieknek, ami nem volt jó döntés. Az jut róla eszembe, amit akkor tanultam, amikor az egyetem alatt egy gyerekotthonban dolgoztam: az első félévben túl kedves voltam, aztán félévig túl szigorú, és a második évre értem meg a nevelői szerepre. Akármennyire is szerettem volna a kríziseket megúszni, akármennyire próbáltam mindent alaposan kigondolni és megtervezni, ez lehetetlennek bizonyult. Úgy tűnik, a tanulópenzt mindenképpen meg kell fizetni.

Idézett cikk: <https://abcug.hu/minek-ide-onkentes-110-szazalekos-kozmunka/>
(Utolsó letöltés: 2017.08.18.)

benko.fruzsina@gmail.com

Amikor szinte vágni lehetett a civil kurázsit! – Emberek, akik a célt figyelik, nem a rajtot

Barna Erika – Benedek Gabriella – Kovács Edit

Mi történik akkor, ha egy nyári napon 140 úszó beugrik a medencébe és vadul tempózva úszni kezd? Hogyan csinálnak az utca 2000 emberének kedvet 7 társadalmi ügy pénzbeli támogatásához? Kik állnak mindezek mögött és mi a tervük a jövőben?

Előljáróban egy sajátos képlet:

7 társadalmi ügy + 7 úszócsoport (csapatonként 15-20 úszó!) + úszóként 100ezertől 1300ezer forint közt gyűjtött támogatás az ügyekhez + 1 hónap online kampány + 1 uszoda + fél rendezvény nap = 3000 felajánlótól 16millió forint támogatás a felvállalt ügyekre

SWIMATHON 2017

Alapítványunk, a Ferencvárosi Közösségi Alapítvány (FKA) olyan módszert keresett, ahol sok embernek lehet kedvet csinálni az adományozáshoz, ahol mindeközben láthatják és inspirálhatják egymást. A döntés a SWIMATHON nevű közösségi adománygyűjtő esemény adaptálása lett. Ehhez egy korányári úszórendezvény aprólékos előkészítése, egy jól működő online adománygyűjtő felület kialakítása és a kedvezményezett ügyek nyílt pályázaton való kiválasztása jelentette az előkészítő feladatokat, mielőtt május 18-án, az esemény előtt kerek egy hónappal eldőrdült a startpisztoly és elindultak az adománygyűjtő kampányok.

"Azt hittem egy darabig, hogy itt csak úszni kell. Azután csak leesett lassan a tantusz, hogy a lényeg itt a kampányolás: a támogatók lelkesítése, hogy álljanak az ügyünk mellé, és utaljanak!" - foglalják össze az úszók az első tapasztalatokat.

RAJT!

Idővel mindenki számára egyértelmű lett, hogy a medencébe ugrás előtt egy sokkal nagyobb kihívásnak kell eleget tenniük, ami nem más, mint hogy találjanak maguknak egy közösségi ügyet, aminek megvalósítását támogathatják családtagjaik, barátaik, kollégáik, ismerőseik, vagy akinek éppen megtetszik a vállalás mértéke, vagy szokatlansága. Ez csak látszólag egyszerű feladat, de ha belegondolunk, sok apró megküzdés áll ennek hátterében is, mint például:

- Miért fontos nekem az adott ügy? Mi a motivációm, amiért vállalom a felkérést?
- Milyen kihívás áll közel hozzám, ami köztudotlan elég szokatlan tőlem, de még bevállalhatónak tartom a megtételét?
- Kiknek a támogatására számítok? Ismerősökére? vagy ismeretlenekére is?

- Milyen hangvétélű (vicces, komoly, érzelmes, okos stb.); milyen formájú (személyes, tömeges stb.); milyen mértékű kampányt tudok elképzelni?
- Mennyit szeretnék gyűjteni? Adott konkrét összeget kérek mindenkitől? rábízom az adakozóra, mennyivel támogató?
- Hogyan érem el azokat az embereket, akiktől támogatásra számítok (online, offline stb.)?
- Mennyi időm, energiám, pénzem(sic!) van, melyet a kampányra tudok fordítani?

A KözösALAPON program csapata előtte és utána

Mindezek átgondolásával születnek meg az úszók egyéni kampánytervei, melyeket a rendezvény weboldalán swimathon.hu meg is hirdetnek. Tehát az esemény előtt egy hónapig ezeket a személyes kampányokat hirdetik az úszók, a támogatott ügyek képviselői, szervezetei és maga a főszervező is, esetünkben a Ferencvárosi Községi Alapítvány

<http://ferencvarosi.kozossegialapitvany.hu/>

Néhány példa a különleges kampányokra, vállalkásokra:

- FKA-ért úszó Székely Noémi jógaoktató a SWIMATHON kedvéért tanult meg vízbe tett fejfel úszni;
- a Közös ALAPON programért úszó Axel Halling komplett Elvis-jelmezben ugrott a medencébe, annak ellenére, hogy köztudottan vízszonya van (és ezen a SWIMATHONon megtett méterei se változtattak);
- a DocuArt-osok támogatói előzetesen egy fröccsözést szerveztek, majd egy táncos koreográfia betanulásával biztatták az úszókat és a közönséget a rendezvénynapon;
- a végül legtöbb adományt gyűjtő Mobilház-projektért ismert színész, újságíró, közéleti ember is úszott;
- a harmadik legtöbbet gyűjtő Múzeumkampányát az Aranyanyuk is támogatták, s az értelmi sérült úszók épekkal úsztak együtt;
- egy egész iskolai osztály úszott például a Kórházsuliért;
- volt, aki nyugalmazott acid dj-ként a szabad civil szféráért, alapítványokért, közösségekért úszott;
- Sebestény István egy kővel a hátán úszta le a vállalt távot, felhívva a figyelmet a civileket sújtó nehéz terhekre.

Szó mi szó, az úszók mindent megtettek, hogy kedvet csináljanak az adományozáshoz vállalkásaikkal, az ügyek melletti érveléseikkel, vagy épp személyiségük varázsával, amivel elérték, hogy sokan támogassák őket.

„A SWIMATHON végül is az úszóknak a legnagyobb élmény” – jelezték vissza a csapatok úszó tagjai közül többen, mert nem csak egy jó ügyet támogatnak, hanem egy meglepetésekkel teli utazáson is részt vesznek rokonaik, barátaik, kollégáik, ismerőseik társaságában, miközben sokféle és sokszor váratlan élmény éri őket, például: kik adnak, miért adnak, mit kérdeznek, min lepődnek meg, milyen történetet osztanak meg velük, kik jönnek el még szurkolni is.

Adományozni a kampány meghirdetésének pillanatától addig volt lehetséges, amíg a rendezvény napján az utolsó úszó is le nem úszta az általa vállalt távot. A 2017. június 18-án déli 12 órakor tett bejelentéskor szembesült vele egyszerre mindenki, hogy a sok egyéni és csapatos erőfeszítés végül is mennyi adományt realizált. Idén a SWIMATHON által megmozdult civilek 16 millió forintot meghaladó ösztámogatást gyűjtöttek, s ez

jelentős összeg, jó eredmény, különösen ha azt is figyelembe vesszük, hogy az esemény további fontos tartalmakat is hordoz.

A KórházSuliért úszó 4. c osztály

A rendezvény - a nagy nap

Mi történt reggel 8 és déli 12 óra között a Kőér utcában? A szemtanúk már 8-kor számottevő nyüzsgést tapasztaltak. Az érkező úszók szponzori támogatásnak köszönhetően rajtcsomagot kaptak: müzliszeletet, naptejet, narancslét, szőlőcukrot – mint egy igazi profi sporteseményen. Ezt követően elkészültek a csapatfotók és szép számmal érkeztek a szurkolók, gyülekezett a lelátók népe is.

A megnyitón Jordán Péter, az FKA kuratóriumának elnöke megköszönte az önkéntesek munkáját, és jó úszást-szurkolást kívánt mindenkinek. Az elmaradhatatlan medence-körbejárás szertartás után bantu meglepetéstanccal rukkolt elő a FilmSchool csapata. Végül a megadott jelre vízbe ugrottak a csapatok első úszói, hogy a vízben is beváltsák a támogatóiknak tett ígéreteiket.

Volt, aki túl hamar elérte az előre kitűzött adománygyűjtési célját (az elvárt minimum 100ezer forint volt). Nem volt akadálya, hogy vállalását megfejezve emelje a tétet és tovább kampányoljon. Scaurszki Tamás és fia, Olivér, összesen háromszor emeltek, végül több mint hatszázezer forintot gyűjtöttek a KözösALAPON programnak, a hazai közösségi alapítványok 2018-as támogatására. E családi vállalkozások újabb lehetőséget adtak az úszóknak arra, hogy megosszák egymással a filantropiához fűződő elképzeléseiket, és a 10 év alattiak is választ kaphassanak kérdéseikre, mint például: Kié lesz a pénz, amit gyűjtenek? Milyen részesedést kap belőle ő? Ha nem kap belőle pénzt ő, mint úszó, akkor miért ússzon?

A Ferencvárosi Közösségi Alapítvány 2014-ben alapított Sütiflottája gondoskodott a SWIMATHON népének jóltartásáról. Velencei Ági (közösségszervező, alias Sütimama) és Winchester Elica kínálta a 9. kerületi konyhák mélyéről elővarázsolt házi finomságokat. A szomszédok a tradicionálisan ferencvárosi Deák Szódás szifonjai oltották, amelyek egy öt éves múltra visszatekintő szomszédosági kapcsolat lenyomataként állandó elemei az FKA-s rendezvényeknek. Az alapítvány kurátorainak, munkatársainak segítőtje egy tucat állandó önkéntes volt - köztük dj, pályabíró, kulcsár, kasszás, technikus, tolmács, videós, fotós, tolmács, akik nélkül a SWIMATHON sosem lenne az, ami: szinte zökkenőmentesen lebonyolított, örömteli közösségi esemény, ahol vágni lehet a civil kurázsit, ami a résztvevők és a támogatók számára, valamint az összegyűjtött támogatások nagyságrendjében is tükröződik.

Amellett, hogy kultúraformáló, egyben hagyományteremtő rendezvény is a SWIMATHON, 2018-ban harmadszor fogja megrendezni a Ferencvárosban a Közösségi Alapítvány (FKA). Így januártól érdemes a szervezet már megadott honlapján tájékozódni annak, aki Ferencvároshoz köthető civil kezdeményezés révén úszócsapat felállítására vállalkozik. Május közepétől megnyílik a SWIMATHON szintén már hivatkozott, aktualizált oldala, s szabad a pálya a részvételre egy-egy úszó kampánycsapatában: adományozóként, önkéntesként vagy – miért is ne? – kampányfőnökként.

Cél!

A lényeg a részvétel, és a kiállítás a bennünket (meg)érintő társadalmi ügyek és az értük dolgozó civilek mellett: így, úgy, vagy amúgy, csak ne félre-

nézve, csak ne szemlesütve! A SWIMATHON úszói, támogatói és szervezői részvételből és hétköznapi filantrópiából mutatnak olyan követendő példát, mely az élet számos más területére alkalmazható, földön, vízben és levegőben.

Támogatott ügyek és szervezetek

Összadomány: 16.307.441Ft

- Aranykapu közösségi karácsonyi vásár projekt:

16 úszó összesen 911.775 forintot gyűjtött
A ferencvárosi József Attila-lakótelepen az adventi időszakban egy 3 napos karácsonyi vásárt szeretnének tartani az ott élők. Ennek célja a helyi lakóközösség erősítése. A rendezvény lehetőség a találkozásra, minőségi időtöltésre, a környezetükben élők megismerésére.

- Film School projekt:

11 úszó összesen 398.393 forintot gyűjtött
A Film School olyan iskola, ahol a tananyagot az élet írja. Filmre. Dokumentumfilmre. Ők annyit tesznek hozzá, hogy elviszik ezeket a filmeket a középiskolákba, és megnézik, hogy mit gondolnak róla a diákok. Mert a diákok gondolkodnak, véleményük van, és ha lehetőséget kapnak rá, el is mondják. És közben tanulnak. Az életről. A mások életéből, hogy a magukét szebbé tegyék.

- Fix Pont Ferencvárosért:

21 úszó összesen 2.439.725 forintot gyűjtött
A Ferencvárosi Közösségi Alapítvány – amely egyben a SWIMATHON szervezője is –, 2011 óta támogat helyi közösségi programokat, hogy minél több Ferencvároshoz kötődő ember tehessen kerületéért. Kampányukban a jövő évi működési költségeik megalapozására gyűjtöttek.

- KépMÁS projekt:

16 úszó összesen 3.171.564 forintot gyűjtött
A Múzeumházban jelenleg tíznél több nő dolgozik azon, hogy létrejöhessen az az integrált előadás, amelyben három fogyatékkal élő és két ép színésznő játszik. Előadásukban a nőkről, a társadalomban betöltött szerepükről; célokról, vágyakról, álmokról játszanak őszintén, saját történeteiket mesélve.

- KórházSuli projekt:

19 úszó összesen 1.718.748 forintot gyűjtött (köztük a Bólyai János Általános Iskola 4.c osztálya)

A KórházSuli program célja, hogy a hosszú betegség miatt magántanulói státuszban lévő fiatalokat összekösse középiskolás és egyetemista kortársaikkal, akik önkéntes segítséget nyújtanak nekik a tanulásban online és személyesen is.

A FIX Pont csapata

- KözösAlapon program:

20 úszó összesen 3.415.326 forintot gyűjtött
A program elkötelezett a közösségi alapítványok magyarországi elterjesztésében és fejlődésük támogatásában, a helyi adományozás kultúrájának széleskörű népszerűsítésében. A kampányban a hazai közösségi alapítványok jövő évi támogatására gyűjtöttek.

- Lakásügynökség projekt:

23 úszó összesen 4.251.910 forintot gyűjtött
A Lakhatást Most! Lakásügynökség projekt új, mobilház befektetési programeleme egy újszerű társadalmi vállalkozási koncepció, mely hajléktalan embereket, önkormányzatokat és filantróp befektetőket kapcsol össze annak érdekében, hogy lakáshoz juttasson otthonlan embereket.

Összességében elmondható, hogy ez a 7 ügy 140 úszót kötelezett el, akik 3044 felajánlást mozgósítottak. Ezzel az adományok átlagos összege 5297, összeértéke pedig: 16.307.441 Forint

Legek

A Ferencvárosi Közösségi Alapítvány a helyi ügyek előmozdításához helyi forrásokat szeretne mobilizálni küldetése szerint, ezzel is hozzájárulva a kerületben élők, dolgozók és a kerülethez kötődők közötti közvetlen és többszálú kapcsolat kialakulásához, építve a kerület közösségét.

Fotó: Szűcs Attila

A legfiatalabb úszó díjazása

Bár elismerten fontos a helyben gyűjtött adományok mértéke, az alapítvány nem pusztán forintokban méri eredményességét, hanem a közügyek, közösségi ügyek felé forduló emberekben, a közöttük lévő kapcsolatban és az általuk mutatott min-tákban, a tőlük származó történetekben is. Így a rendezvéynapon az adományszámlálás mellett három kategóriában egyéni díjakat is adott:

1. Legfiatalabb úszók, a jövő nagy adományozói: Benedek Lea és Frank Martin, 6 évesek
2. A legmesszebről érkezett úszó: Wendy Richardson, Global Fund for Community Foundations munkatársa, aki kanadai, de jelenleg Brüsszelben dolgozik.
3. A legtöbbet gyűjtő úszó: Dr. Bodrogi Attila, aki az Utcáról Lakásba Egyesület Lakásügynökség-Mobilház programjáért egymaga 1.220.381 Ft-ot gyűjtött!

Fotó: Szűcs Attila

A legmesszebről érkező úszó díjazása